

LAPSEN KOKEMUKSIA VANHEMPIEN HAITALLISESTA PÄIHTEIDENKÄYTÖSTÄ

Tarkastelussa Varjomaailma-verkkopalveluun tuotetut tarinat
2008-2009

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
23.10.2009

Emilia Pakkanen

Koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma	Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät		
Emilia Pakkanen		
Työn nimi		
Lasten kokemuksia vanhempien haitallisesta päihteidenkäytöstä - Tarkastelussa lasten kirjoittamat tarinat Varjomaailma-verkkopalveluun 2008-2009		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Syky 2009	38
TIIVISTELMÄ		
<p>Tässä opinnäytetyössä tarkastelen lasten kokemuksia vanhempiensa haitallisesta päihteidenkäytöstä. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda lapsen oma ääni kuuluviin käyttämällä aineistona Varjomaailma-verkkopalveluun (www.varjomaailma.fi) tuotettuja lasten kirjoittamia tarinoita aiheesta. Opinnäytetyön tavoitteena on jäsentää millaisia haittoja Varjomaailma-verkkopalveluun kirjoittavat lapset kokevat vanhempiensa päihteidenkäytöstä sekä miten he jäsentävät vanhempiensa päihteidenkäytön ongelmallisuutta. Lisäksi opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää tarinoiden kautta, millaisena lapsi kokee avun hakemisen. Varjomaailma on A-klinikkasäätiön ylläpitämä verkkopalvelu, joka on tuotettu osana A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus -toimintaa. Sivusto on suunnattu 11-18-vuotiaille vanhempiensa päihteidenkäytöstä huolta ja haittaa kokeville lapsille ja nuorille.</p> <p>Aineistona opinnäytetyössäni käytin A-klinikkasäätiön ylläpitämään Varjomaailma-verkkopalveluun lasten kirjoittamia tarinoita. Aineistoksi keräsin huhtikuun 2008 ja huhtikuun 2009 välisenä aikana kirjoitetut tarinat. Opinnäytetyöni teorettinen viitekehys koostuu lapsinäkökulmasta ja vanhempien haitallisesta päihteidenkäytöstä. Aineiston analyysimenetelmänä käytin teemoittelua.</p> <p>Opinnäytetyöni tuloksista selvisi, että lapset kokevat paljon turvattomuutta ja heidän itseluottamuksensa on heikko. Lapset joutuvat usein todistamaan riitoja ja jopa väkivaltaa perheessä. Tarinoista selviää, että monet tuntevat pelkoa ja huolta erityisesti vanhemmistaan ja sisaruksistaan. Lapset kokevat etteivät he tule perheessä kuulluksi, koska vanhemmat eivät ymmärrä haitallisen päihteidenkäytön vaikuttavan myös heidän lapsiinsa. Lapset ovat usein tottuneet peittelemään perheen tilannetta ulkopuolisilta. Tarinoista selvisi, että lapset kokevat olevansa monesti yksin perheen ongelman kanssa.</p> <p>Johtopäätöksenä opinnäytetyöni tuloksista voi todeta, että lapset, jotka elävät tällä hetkellä vielä omaa lapsuuttaan, eivät saa edelleenkaan tarvitsemaansa apua ja tukea. Tuloksista voidaan todeta, että lapset, jotka kärsivät vanhempiensa päihteidenkäytöstä jäävät helposti näkymättömiin. Tämän vuoksi esimerkiksi sosiaalialan ammattilaisen on muistettava työssään erityisesti lapsinäkökulma kuulemalla myös lasta perheen erinäisissä tilanteissa.</p>		
Avainsanat		
Lasinen lapsuus, lapsinäkökulma, vanhempien haitallinen päihteidenkäyttö		

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Emilia Pakkanen		
Title		
Children´s Experiences of Parents´ Substance Misuse - Children´s Stories on the Shadow World Website 2008-2009		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Autumn 2009	38
<p>ABSTRACT</p> <p>The purpose of this study was to analyse and describe children´s experiences of parents´ substance misuse. The object was to examine how children described the problems that their parents´ substance misuse caused them and what kind of harm they experienced. In this study I also examined how these children experienced their own appeals for help. The A-clinic Foundation administers the Shadow World-website (www.varjomaailma.fi). Shadow World has created the Fragile Childhood -programme in the A-clinic Foundation. The Shadow World-website is oriented to 11- to 18-year-old children who suffer from parents´ substance misuse.</p> <p>As a study material I used stories on the Shadow World-website. Stories were written by children who suffered from parents´ substance misuse. I collected the stories from April 2008 to April 2009. The framework of this study comprised children´s perspective and parents´ substance misuse. In the analysis I categorized different themes I found in the stories.</p> <p>The results showed that many children experienced insecurity and their self-esteem was low. Many children underwent in their families for example arguments, fear and worries and even domestic violence. Children thought that they were not heard in their families and parents did not understand that their substance misuse also affected their children. Children were ashamed of their family situation and usually they tried to cover it. Many children felt they were alone with this problem and no one would understand what they had to go through. Because children´s self-esteem was low, they did not have enough courage to get help and talk to some professional.</p> <p>This may indicate that children who are now living their childhood, do not still get the help and support they need. These children easily remain invisible and that is why for example social services professionals should remember also children´s perspective and remember to hear them.</p>		
Keywords		
Fragile childhood-project, children´s perspective, parents´ substance misuse		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	A-KLINIKKASÄÄTIÖ JA KEHITTÄMISOHJELMA: PÄIHDEPERHEET, LAPSET JA NUORET	3
2.1	A-klinikkasäätiö	3
2.2	Lasinen lapsuus – toiminta	3
2.3	Varjomaailma-verkkopalvelu	4
3	AIEMMIN TUTKITTUA	5
4	ALKOHOLINKÄYTTÖ SUOMESSA	7
4.1	Suomalaisten alkoholinkäyttötapoja	7
4.2	Vanhempien alkoholinkäyttö	8
5	LAPSEN SUBJEKTIUS	11
5.1	Perhe ja päihteet – käsitteen määrittelyä	11
5.2	Lapsinäkökulma	12
5.3	Lapsen voimavarat	13
5.4	Lapset tutkimuksen kohteena	14
6	TUTKIMUSASETELMA	16
6.1	Tutkimustehtävä	16
6.2	Menetelmät ja aineisto	16
6.3	Narratiivinen aineisto	17
6.4	Internet-aineiston eettisyys ja luotettavuus	17
7	ANALYYSI JA TULOKSET	18
7.1	Teema 1: Tarinoiden jäsenys	19
7.2	Teema 2: Lapsen kertomat häirit	22
7.3	Teema 3: Avun kokeminen	26
8	EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	28
9	TULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	29
10	POHDINTA	32
11	LÄHTEET	36

1 JOHDANTO

Arviolta 100 000 lasta Suomessa elää perheissä, joissa vanhempien päihteidenkäytöstä aiheutuu heille eriasteisia haittoja (Peltoniemi 2005). Monilla lapsilla on saattanut kulua enemmän aikaa perheen alkoholinkäytön peittelemiseen kuin avun hakemiseen (Acerman 1990: 16). Vaietussa perhetilanteessa elävät lapset jäävätkin helposti näkymättömiksi ja avun ja tukipalveluiden ulkopuolelle.

Alkoholista puhuttaessa ollaan usein huolissaan alaikäisten humalahakuisesta juomisesta tai alkoholistien lapsista. Alkoholiksi voi kuitenkin usein olla ”tavallistenkin” perheiden lapsille uhka. Pienelle osalle lapsista vanhemman alkoholinkäyttö on jopa terveyttä, henkeä ja hyvinvointia vaarantava tekijä. Siksi lasten mielipiteen ja äänen tuominen kuuluviin olisi erittäin tärkeää. Elämä haitallisesti päihteitä käyttävän vanhemman kanssa on usein ristiriidassa jopa hyvän lapsuuden ja lapsen oikeuksien kanssa. (Itäpuisto 2009: 8.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on koota ja kuvata lasten omia kokemuksia vanhempiensa haitallisesta päihteidenkäytöstä. Aineistona opinnäytetyössäni olen käyttänyt A-klinikkasäätiön ylläpitämää Varjomaailma-verkkopalveluun (www.varjomaailma.fi) lasten kirjoittamia tarinoita. Aineisto on kerätty verkkopalvelun ensimmäisen toimintavuoden aikana eli huhtikuusta 2008 maaliskuun loppuun 2009.

Opinnäytetyössäni olen kiinnostunut erityisesti tällä hetkellä lapsuuttaan elävien kokemuksista, sillä on aiheellista ajatella, että lapset itse ovat parhaita oman elämänsä tiedon tuottajia. Aiheetta ei ole lasten näkökulmasta juurikaan tutkittu (ks. kuitenkin esim. Kallio 2007; Heikkilä 2005). Aiheesta löytyy enemmän tutkimuksia aikuisten näkökulmasta, jotka muistelevat omaa lapsuuttaan ja kokemuksiaan vanhemman alkoholin käytöstä. Voidaan kuitenkin ajatella, että kertoja aina tulkitsee ja muokkaa kokemuksiaan vanhemman päihteidenkäytöstä kun hän myöhemmin muistelee lapsuuttaan (Roine – Hubara 2009). Varjomaailma-verkkopalveluun tuotetut, lasten kirjoittamat tarinat antavat opinnäytetyön aineistona hyvän mahdollisuuden korostaa lapsen omaa subjektiivuutta.

Työkokemukseni sosiaaalialalla on keskittynyt pääasiassa lapsiin ja nuoriin, joten tuntui luontevalta, että myös opinnäytetyöni liittyisi tähän asiakasryhmään. Toisessa työharjoittelussani pääsin tekemään lasten ja nuorten ehkäisevää päihdetyötä ja halusin oppia

näkemään asiaa myös hieman eri näkökulmasta, joten hain kolmatta harjoittelupaikkaani A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus -projektista. Samalla ilmeni, että minulla olisi mahdollisuus tehdä projektille myös opinnäytetyö, joten tämä aihealue on tullut minulle hyvin tutuksi viimeisen opiskeluvuoteni aikana. Opinnäytetyötä työstäessäni olen samalla ohjannut yläasteikäisten tyttöjen anonyymia verkkovertaistukiryhmää, jossa käsitellään vanhemman haitallisesta päihteidenkäytöstä nousevia tunteita ja ajatuksia sekä pyritään rohkaisemaan nuoria hakemaan itselleen apua myös reaalielämässä.

Tämän opinnäytetyön tarkastelun kohteena ovat 11-18-vuotiaat lapset ja heidän kokemuksensa vanhempien haitallisesta päihteidenkäytöstä. Kohderyhmänä opinnäytetyössäni ovat juuri 11-18- vuotiaat vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset, koska aineiston työhöni olen kerännyt verkkopalvelusta, joka on suunnattu juuri tälle kohderyhmälle. Opinnäytetyössäni pyrin käyttämään sanaa lapsi, ja tällä tarkoitan sitä, että he ovat haitallisesti päihteitä käyttävien vanhempien lapsia. Työssäni keskityn haittoja kokeviin lapsiin vaikkakin on toki olemassa myös lapsia ja nuoria, jotka eivät koe minikäänlaisia haittoja vanhempiensa liiallisestakaan päihteidenkäytöstä. Nämä lapset jäävät kuitenkin opinnäytetyössäni tarkastelun ulkopuolelle, koska olen kerännyt aineistoni nimenomaan vanhempien päihteidenkäytöstä kärsiville lapsille suunnatulta sivustolta. Myös tutkimusten mukaan jopa joka kymmenes suomalainen on elänyt lapsuutensa liiallisesti päihteitä käyttävän vanhemman kanssa ja tästä on aiheutunut heille eriasteisia haittoja (Peltoniemi 2003). Nämä lapset ja nuoret tarvitsevat, että heitä kuullaan, heidän kokemat haitat tunnustetaan ja heidän auttamisekseen toimitaan konkreettisesti (Itäpuisto 2008:135). Opinnäytetyöni toimii osana tätä prosessia.

On tärkeää saada tietää kamppaileeko lapsi yksin ongelmansa kanssa vai hakeeko hän apua. Jos lapsella on joku aikuinen, johon tukeutua ja luottaa, lapselle ei välttämättä synny ongelmia (Holmila – Kantola 2003: 59). Olisi tärkeää ottaa yleisen keskustelun kohteeksi myös se, miten tavallinen ihminen voi auttaa ympärillään näkemiään lapsen kannalta haitallisesti alkoholia käyttävien vanhempien lapsia (Itäpuisto 2008).

Usein ajatellaan, että vasta ongelmajuominen aiheuttaa lapselle haittoja. Kuitenkin aikuisten mielestä ”normaali” alkoholinkäyttö saattaa lapsen silmissä näyttäytyä aivan toisenlaiselta. Opinnäytetyöni tuloksista selviää tunteita ja ajatuksia, joita lapsi itse kokee vanhempiensa päihteidenkäytöstä. Opinnäytetyötäni voidaan hyödyntää vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivien lasten auttamistyön suunnittelussa. Opinnäytetyöni tu-

loksista kirjoitan myös artikkelin talvella 2009 julkaistavaan A-klinikkasäätiön Raportteja-sarjan Lasinen lapsuus osioon.

2 A-KLINIKKASÄÄTIÖ JA KEHITTÄMISOHJELMA: PÄIHDEPERHEET, LAPSET JA NUORET

2.1 A-klinikkasäätiö

Opinnäytetyöni on tehty A-klinikkasäätiön Lasinen lapsuus 2011-projektille. A-klinikkasäätiö on vuonna 1955 perustettu Suomen suurin päihdealan organisaatio. Säätiön toiminta-ajatuksena on päihde- ja riippuvuushaittojen vähentäminen sekä ongelmista kärsivien ja heidän läheistensä auttaminen ja aseman parantaminen. A-klinikkasäätiö toimii niin asiantuntijajärjestönä kuin erityispalvelujen tuottajanakin. Säätiö ylläpitää muun muassa A-klinikoita, nuorisoasemia, katkaisuhuoltoasemia, kuntoutumisyksiköjä, terveysneuvontapisteitä ja Järvenpään sosiaalisairaala. Lisäksi A-klinikkasäätiö harjoittaa toimialaansa liittyvää vaikuttamis-, koulutus-, viestintä- sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaa. (A-klinikkasäätiö 2008: 2.)

2.2 Lasinen lapsuus – toiminta

Lasinen lapsuus on yksi A-klinikkasäätiön kehittämissyksikön projekteista. Lasinen lapsuus – toiminta on vuodesta 1986 lähtien etsinyt uusia ja tehokkaita keinoja turvata eheä elämä vanhempien päihteidenkäytöstä kärsiville lapsille. Perusajatuksena toiminnassa on lapsen näkökulman korostaminen. Koko Lasinen lapsuus -toiminnan tavoitteena on, että lasten kokemat vanhempien juomisesta johtuvat haitat vähenevät. (Lasinen lapsuus –toiminta ja projektit)

Lasinen lapsuuden toimintaa toteutetaan aina projekteittain. Viimeisin käynnissä oleva projekti on Lasinen lapsuus 2011 (vuosina 2008–2011). Hankkeen tavoitteena on vaikuttaa viestinnän ja koulutuksen keinoin olemassa olevien resurssien hyödyntämiseen siten, että vanhempien päihteidenkäytöstä haittoja kokevat lapset saisivat paremmin tarvitsemansa avun ja tuen. (Lasinen lapsuus 2011 – hankeraportti.)

Lasinen lapsuus 2011 -hankkeella on kolme kohderyhmää: ammattilaiset, lasten läheiset ja vanhemmat sekä lapset. Hanke kartoittaa ammattilaisten tiedontarpeita koulutukselle ja suunnittelee ja toteuttaa sen mukaan heille koulutusta ja materiaalia. Hanke muistuttaa vanhempia erilaisilla kampanjoilla vastuullisesta päihteidenkäytöstä lapset huomioidaan ottaen. Läheisille on toteutettu myös kysely, jonka tulosten perusteella tiedotetaan kuinka läheinen voi tukea lasta vaikeassa elämäntilanteessa. Apua suoraan lapsille ja nuorille hanke tarjoaa Varjomaailma-verkkopalvelun kautta (ks. luku 2.3. Varjomaailma-verkkopalvelu).

2.3 Varjomaailma-verkkopalvelu

Varjomaailma-verkkopalvelu (www.varjomaailma.fi) on kehitetty Lasinen lapsuus -toiminnassa yhdessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Elämä On Parasta Huumetta ry:n kanssa. Varjomaailma-verkkopalvelu on ensimmäinen suomalainen verkkopalvelu erityisesti niille lapsille, joiden vanhemmat käyttävät päihteitä lasta haittaavalla tavalla. Sen tavoite on tarjota tietoa avun hakemisesta ja lisäksi lapsilla on myös mahdollisuus jakaa omia kokemuksiaan tarinallisin menetelmin kirjoittamalla oma tarina tai sarjakuva. Narratiivinen lähestymistapa antaa lapselle mahdollisuuden käsitellä asioita omalla tavallaan. Tarinan kautta viesti avautuu helpommin myös tunnetasolla. Varjomaailma-verkkopalveluun tuotetut lasten kirjoittamat tarinat toimivat tämän opinnäytetyön aineistona. (Lasinen lapsuus 2011-hankeraportti.)

Verkkopalvelussa on linkkejä apua tarjoaviin tahoihin sekä asia-artikkeleita vanhempien päihdeongelmasta ja siitä, miten asian kanssa voi elää. Palvelussa on myös sarjakuva-kone, jolla voi tehdä oman sarjakuvan. Lisäksi lapsilla on mahdollisuus kirjoittaa ja julkaista oma tarinansa. Helmikuussa 2009 Varjomaailmaan avattiin myös keskustelufoorumi, Varjofoorumi, joka toimii kolmella eri tasolla (www.varjomaailma.fi/forum). Tarjolla on kaikille avoimia keskustelualueita, Kysy luotettavalta aikuiselta -osio, jossa asiantuntijat vastaavat lapsia ja nuoria askarruttaviin kysymyksiin sekä suljettuja, ammattilaisten ohjaamia verkkovertaistukiryhmiä. (Hubara 2009.)

Varjomaailma-verkkopalvelu on avattu huhtikuussa 2008. Lapsille ja nuorille tuotettiin samalla mangatyylinen fantasiasarjakuva, joka käsittelee nuorten, Hillen ja Ilpon elämää liiallisesti alkoholia käyttävien vanhempien kanssa. Sarjakuva toimii virikkeenä oman

elämäntilanteen pohtimiselle ja sen avulla on pyritty levittämään tietoa lapsille ja ammattilaisille Varjomaailma-verkkopalvelusta.

3 AIEMMIN TUTKITTUA

Äitien päihdeongelmista alettiin Suomessa keskustella yleisesti vasta 1980-luvun alusta alkaen. Tällöin ensimmäiset lääketieteelliset havainnot sikiövaurioista läpäisivät julkisen keskustelun. Äidin päihteidenkäytön vaikutusta kehittyvään sikiöön on tutkittu sittemmin melko paljon maassamme muun muassa lääketieteellisestä näkökulmasta. (Forsberg 2000: 75.) Suomessa alkoholiongelmiaisten vanhempien lapsia taas on yleisesti tarkasteltu yhdessä muiden läheisryhmien kanssa. Itäpuiston (2005) mukaan voidaan sanoa, että Suomesta puuttuu lapsuutta ja lapsia käsittelevä tutkimustraditio kokonaan. (2005:21.) Suomessa onkin julkaistu ainoastaan yksi lisensiaatintyö (Itäpuisto 2001) ja yksi väitöstutkimus (Itäpuisto 2005) aiheesta.

Joka kymmenes suomalainen on kasvanut kodissa, jossa vanhempien liiallinen alkoholinkäyttö on aiheuttanut hänelle joitakin ongelmia tai haittoja (Peltoniemi 2005). Näitä voivat olla esimerkiksi epäjohdonmukaisesta vanhempien käytöksestä johtuvaa turvatomuuden tunnetta, ahdistusta, keskittymisongelmia tai lapsi on liian varhain saanut liikaa vastuuta vaikkapa pienempien sisarusten tai kodinhoidosta. Lapset saattavat tuntea olonsa yksinäisiksi eivätkä he kehtaa pyytää kavereita luokseen kylään ja heitä saatetaan alkaa kiusaamaan. Kuitenkin vielääkään ei täysin ymmärretä millä tavoin vanhempien alkoholinkäyttö vaikuttaa lapsen tunne-elämään, elämänvalintoihin tai esimerkiksi myöhempään päihteidenkäyttöön. (Peltoniemi 2005.)

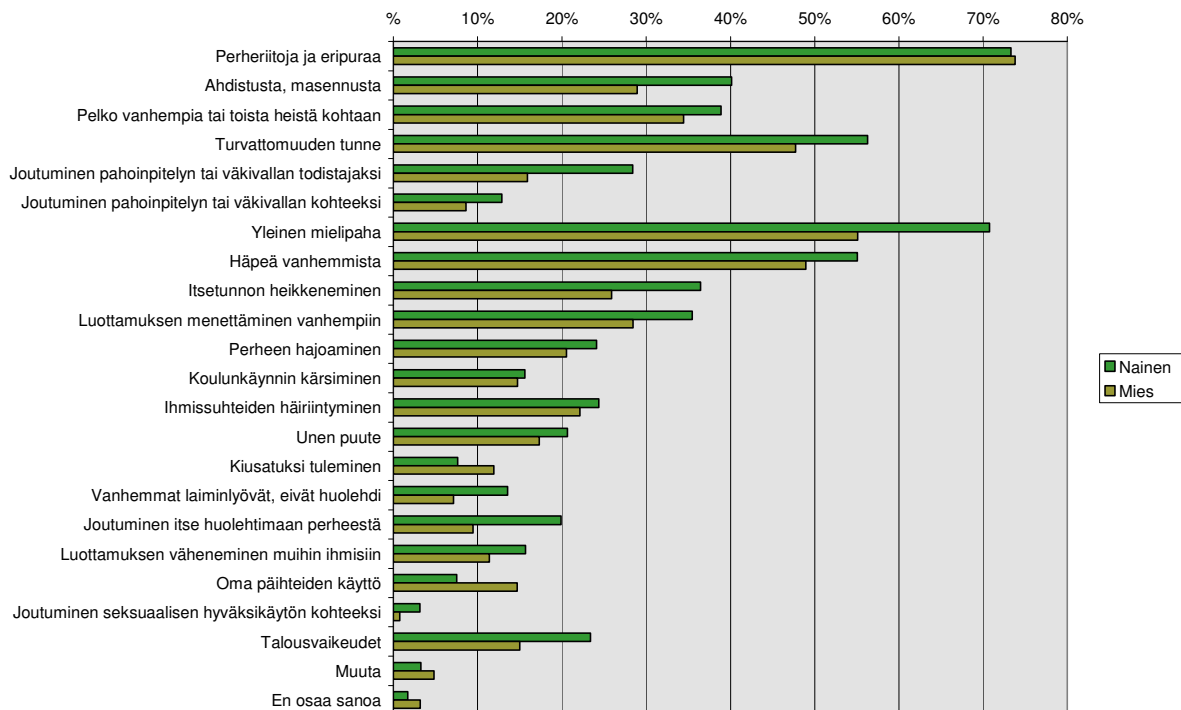
Merkittävimpana suomalaisena tutkimuksena aiheesta voidaan pitää Maritta Itäpuiston väitöstutkimusta: Kokemuksia alkoholiongelmiaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Itäpuisto käyttää tutkimusaineistonaan haastatteluja, kirjeitä ja kirjoituskilpailuun lähetettyjä tekstejä, joissa alkoholia ongelmallisesti käyttäneiden vanhempien kanssa lapsuuttaan eläneet suomalaiset kertovat omia tarinoitaan ja kokemuksiaan. Itäpuiston tutkimuksen yksi tärkeä tulos on se, että nyt aikuiset, alkoholia ongelmallisesti käyttäneiden vanhempien kanssa lapsuuttaan eläneet, toivovat, että he olisivat lapsuudessaan saaneet tarvitsemaansa apua ja tukea aiheen käsittelyyn. Tässä onkin haastetta kaikille ammattilaisille ja muille läheisille, jotta tällä hetkellä lapsuuttaan elävät van-

hempien alkoholinkäytöstä haittoja kokevat lapset eivät kertoisi samaa itse parinkymmenen vuoden kuluttua. (Itäpuisto 2005: 86.)

Sen sijaan lapsuuttaan elävien kokemuksia vanhempien alkoholinkäytöstä ei ole selvitetty Suomessa juuri lainkaan. Kuitenkin Anu Heikkilä tutki pro gradu -tutkielmassaan päihdeperheen lapsen turvallisuuden ja turvattomuuden kokemuksista läheisissä ihmissuhteissa ”Jos äiti ei tuliskaa takas” (2005). Graduaan varten Heikkilä haastatteli viittä 6-8-vuotiasta lasta, joiden jommallakummalla vanhemmalla on alkoholiongelma. Tutkielma osoitti muun muassa, että lapset ovat hyvin tietoisia perheen sisällä tapahtuvista asioista ja ovat aktiivisia toimijoita ympäristössä, jossa elävät (Heikkilä 2005: 67). Heikkilä (2005) haki tutkimukseensa haastateltavia a-klinikoiden kautta, joka osoittautui haasteelliseksi vaikka Heikkilä itse työskenteli myös a-klinikalla. A-klinikoiden kautta haastateltavia rekrytoidessa ei kuitenkaan tavoiteta niitä lapsia, jotka kokevat vanhemman päihteiden käytön haitalliseksi silloinkin kun vanhempi itse ei tunnista ongelmaa.

Kansainvälisiä tutkimuksia alkoholiongelmaisten lapsista löytyy paljon suomalaisia enemmän. Näissä yleensä psykologian alaan kuuluvissa tutkimuksissa näkökulma on kuitenkin ollut ongelmaorientoitunut ja niissä on pyritty selvittämään muun muassa alkoholiongelmaisten vanhempien lapsille aiheutuneita ongelmia ja psyykkisiä oireita. Myös alkoholiongelman siirtymistä sukupolvelta toiselle on pyritty todentamaan. Lasten kokemukset huomioivaa tutkimusta ei kansainvälisestä kirjallisuudestakaan juuri löydy. Lisäksi on paikallaan pohtia sitä, missä määrin voidaan verrata jonkin muun maan kulttuurissa eläneitä lapsia suomalaisessa kulttuurissa eläviin lapsiin. (Itäpuisto 2005: 36.)

Lasinen lapsuus 2011 toteutti keväällä 2009 gallup-kyselyn, jonka otos muodostui 1000 15-64-vuotiaasta suomalaisesta. Alla oleva kuvio on tehty gallup-kyselyn vastausten pohjalta. Kuvio kertoo vastaajien lapsuudessa kokemia ongelmia vanhempien päihteiden liikakäyttöön liittyen. Kuviosta näkyy, kuinka moninaisia haittoja lapsi voi kokea vanhempiensa haitallisen päihteidenkäytön seurauksena.

KUVIO 1. Vastaajien lapsuudessa kokemia ongelmia vanhempien päihteiden liikkäytöstä. (Roine – Ilva 2009.)

Lasinen lapsuus –kyselyssä kysyttiin lisäksi lapsuudenkodissaan aikuisen päihteidenkäytöstä haittoja kokeneilta, oliko kukaan aikuinen puuttunut tilanteeseen lasta auttaakseen. Vain joka viides lapsuudenkotinsa liiallisesta päihteidenkäytöstä kärsinyt kertoi jonkun aikuisen puuttuneen tilanteeseen. Toisaalta taas peräti 72 % kertoi, ettei kukaan ollut puuttunut asiaan. Kuitenkin 40% vastaajista, joiden perhetilanteeseen kukaan aikuinen ei ollut puuttunut, olisi toivonut, että siihen olisi aikanaan puututtu. (Roine – Ilva 2009.)

4 ALKOHOLINKÄYTTÖ SUOMESSA

4.1 Suomalaisen alkoholinkäyttötapa

Suomalaista alkoholiperinne on usein ollut sitä, että kerralla käytetyt alkoholimäärät ovat suuria, alkoholiin suhtaudutaan tietoisesti päihteenä eli sitä käytetään humalaha-

kuisesti sekä alkoholia käytetään melko tasaveroisesti jokaisessa yhteiskuntaluokassa. Muita ominaispiirteitä suomalaiselle alkoholinkäytölle on se, että käyttö ajoittuu pääosin iltoihin ja viikonloppuun. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (ent. Stakes) toteuttaa joka kahdeksas vuosi juomatapatutkimuksen, jossa kerätään tietoa suomalaisten alkoholin käytöstä ja käytön seurauksista sekä alkoholiin liittyvistä asenteista. (Paakkonen 1989: 188 – THL 2008.)

Viimeisin juomatapatutkimus toteutettiin vuonna 2008 ja sitä edellinen vuonna 2000. Tutkimus osoittaa, että kokonaisuudessaan alkoholinkulutus on kasvanut vuosien 2000 ja 2008 välisenä aikana 17 prosenttia. Erityisesti on havaittavissa, että naisten humalajuominen on koko ajan lisääntynyt. Lisäksi kotiympäristön todettiin edelleen olevan suomalaisten suosituin juomispaikka. Vuonna 2008 yli kolme neljästä naisten ja miesten juomiskerroista tapahtui kotiympäristössä. Kotiympäristössä tapahtuneiden juomiskerrojen lisääntyminen näkyy myös siinä, että pariskuntien keskinäiset juomiskerrat ja miesten yksinjuomiskerrat lisääntyivät. (Mäkelä – Mustonen – Huhtanen 2009: 268.)

4.2 Vanhempien alkoholinkäyttö

Suomessa ei ole erikseen tilastoitu vanhempien alkoholinkäyttöä, saati käytön haitallisuutta. Tätä voidaan kuitenkin välillisesti kuvata, esimerkiksi tarkastelemalla alkoholihaittoja ikäryhmittäin. Erityisesti työikäisten suomalaisten alkoholinkäyttö on lisääntynyt jatkuvasti viime vuosien aikana. Esimerkiksi vuonna 2005 alkoholisyöty olivat työikäisten miesten yleisin kuolinsyy ja työikäisten naisten toiseksi yleisin kuolinsyy. Myös lastensuojelutapausten määrän kehityksessä vaikuttaa olennaisesti päihteiden käyttö. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaan otettujen lapsien taustoista voidaan arvioida, että vanhempien runsas päihteiden käyttö on ollut keskeisenä syynä lähes puolessa huostaanotoista. Myös naisten hakeutuminen hoitoon alkoholiongelmien vuoksi on kaikissa ikäryhmissä kasvanut vuodesta 1987 lähtien, mikä lienee lasten kannalta huolestuttavampi tieto. (Karlsson 2009: 29.)

Vanhemman tulisi taata lapselle riittävät fyysiset, psykologiset ja kehitykselliset edellytykset. Hänen tulisi huolehtia siitä, että lapsen kasvuympäristö on vakaa ja turvallinen sekä tarjota lapselle kotona hyväksyntää, luottamusta, turvaa sekä itsenäistymisen tun-

netta. Perheessä, jossa vanhemmilla on ongelmallista päihteidenkäyttöä, on uhkana se, etteivät lapset saakaan sitä turvaa jota he tarvitsisivat. (Itäpuisto 2009: 15.)

Lapsen näkökulmasta on juovan vanhemman sukupuolella merkitystä. Lapsi nimittäin usein kokee isompia ongelmia äidin alkoholinkäytöstä kuin isän. Äidit ja isät eivät välttämättä käyttäydy humalassa kovinkaan eri tavoin mutta syy voi löytyä siitä, että perinteisesti äidillä on edelleenkin useissa kodeissa päävastuu lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Vaikka naisten juominen on yhteiskunnassamme jatkuvasti lisääntynyt, pidetään äidin juomista paheksuttavampana ja tämä ulkoinen paheksunta vain aiheuttaa lapselle lisää mielipahaa ja huolta. (Itäpuisto 2009: 40.)

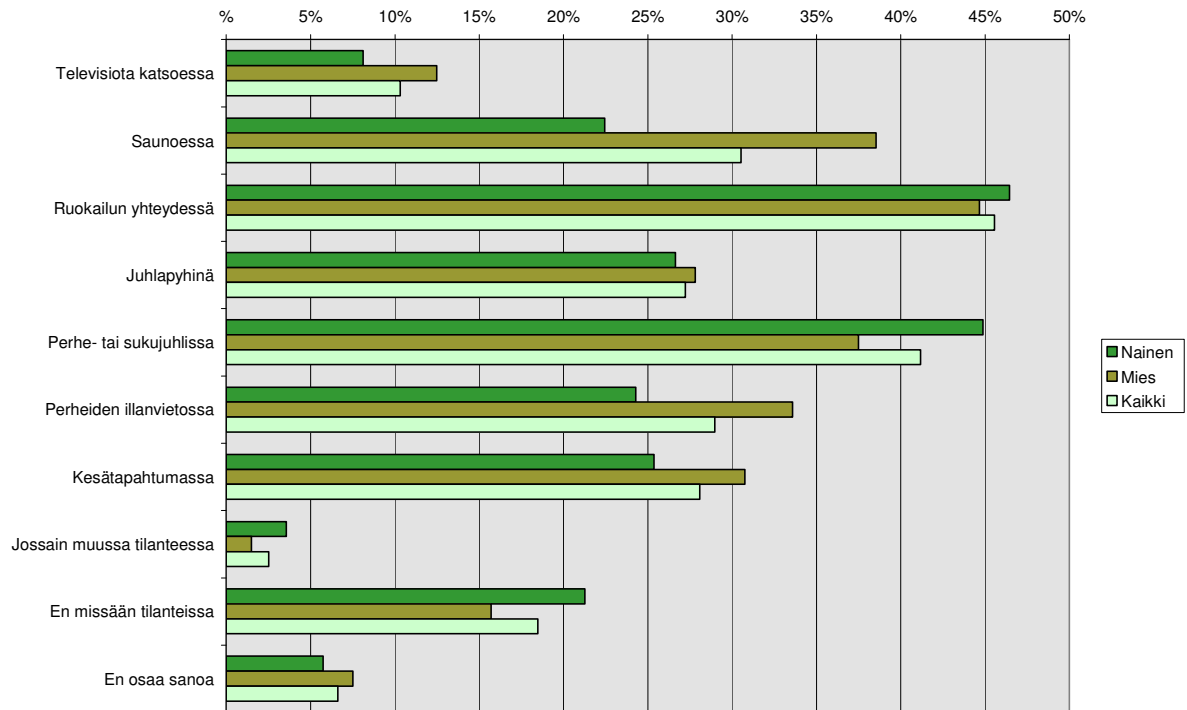
Ympäristömme hyväksyy helpommin erityisesti miesten alkoholinkäytön. Sitä pidetään miesten seurustelutapana ja paineiden purkamisena. Heidän alkoholinsietokykyä saataan jopa ihannoida eikä esimerkiksi alkoholiongelmaisen miehen tarvitse pelätä menettävänsä omaa miehekkyyttään. Normaalin alkoholinkäytön rajat joustavat miehillä pitkäänkin sen jälkeen kun käyttö on jo muuttunut ongelmalliseksi. On myös huomion arvoista, että yleisesti käytössä on käsite päihdeäiti muttei käsitettä päihdeisiä. Yksi merkittävimmistä avioerojen ja lasten hylkäämisten syitä on isän alkoholiongelmat. Lapsi voi kärsiä isättömyydestä myös niin, että vaikka isä olisikin fyysisesti perheenjäsen, hän on humalansa tai krapulan vuoksi henkisesti lasten tavoittamattomissa. Sama pätee toki myös äidin kohdalla. (Itäpuisto 2009: 40.)

Itäpuiston (2009) mukaan juovat vanhemmat voidaan jakaa kärjistäen kolmeen kategoriaan. Nämä kategoriat kuvaavat lasten näkemystä vanhempiensa toiminnasta. Yleisimmälle vanhemmuustyypille on leimallista välinpitämättömyys lasta kohtaan. Tällöin vanhempi valitsee juomisen lapsen sijaan. Hän ei ole kiinnostunut lapsen elämään liittyvistä asioista, kuten tämän kavereista, harrastuksista tai koulunkäynnistä vaan tuhlaa rahansa ja aikansa ennemmin alkoholiin. Välinpitämättömältä vanhemmalta puuttuu arvostus lasta kohtaan ja tämä saattaa tuntea olonsa jopa hylätyksi. Välinpitämättömyys saattaa näkyä myös jopa lapsen laiminlyöntinä. Alkoholiongelmaisen vanhemmuus saattaa näyttäytyä lapsen silmissä jopa sadistiselta. Sadistinen vanhempi käyttää systemaattisesti lastaan kohtaan henkistä ja fyysistä väkivaltaa. Lapsi huomaa vanhemman pahan teon olevan suunnitelmallista ja tarkoituksellista mikä loukkaa häntä vieläkin enemmän. Toisaalta kuitenkin lapsi voi kokea juovankin vanhemman hyväksi ja kelvolliseksi vanhemmaksi. Vanhempien paremmuutta ei voida mitata ulkoisilla tekijöillä.

Pääasia hyvässä vanhemmuudessa on vanhemman ja lapsen välinen suhde, johon myös vanhempi, jolla on ongelmallista alkoholinkäyttöä voi tuoda jotain arvokasta. (Itäpuisto 2009: 42-43.)

Vaikka päihteiden liiallinen käyttö on tuottanut päihteidenkäyttäjälle itselleen sekä heidän läheisilleen suunnattomasti haittaa, niin taloudellista, henkistä kuin sosiaalistakin, on päihteistä puhuminen ollut kuitenkin pitkään asia jota ei ole saanut käsitellä. Perheessä, jossa alkoholinkäyttö aiheuttaa ongelmia, voi perheenjäsenien rooli olla usein vääristynyt. Alkoholiongelmainen voi käyttäytyä kuin perheen lapsi, juomattomalla vanhemmalla ei välttämättä ole enää voimavaroja kiinnostua lapsen tarpeista ja perheen lapset voivat joutua ottamaan liikaa vastuuta itsestään, sisaruksistaan ja jopa huolehtimaan vanhemmistaan. (Taitto 2002: 17.)

Lasinen lapsuus-gallupissa kysyttiin keväällä 2009 muun muassa sitä, millaisissa tilanteissa suomalaiset käyttävät alkoholia lasten läsnä ollessa. Lähes puolet vastaajista kertoi käyttävänsä alkoholia ruokailun yhteydessä ainakin joskus silloinkin kun lapsia on läsnä. Miehet kertoivat käyttävänsä alkoholia lasten läsnä ollessa naisia useammin muun muassa televisiota katsoessa, saunoessa, perheiden illanvietossa ja kesätapahtumissa. Naiset taas raportoivat käyttävänsä alkoholia miehiä useammin perhe- tai sukujuhlissa (45% vs. 37%). (Roine – Ilva 2009.)

KUVIO 2. Naisten ja miesten alkoholinkäyttö lasten seurassa. (Roine – Ilva 2009.)

Tässä opinnäytetyössä en keskity vanhempien alkoholinkäytön määrään tai laatuun. Jo pelkkä päihdeongelmaisen määrittely on miltei mahdotonta. Päihdeongelmaisesta tulee myös helposti ensimmäisenä mieleen sosiaalisesti moniongelmainen alkoholistiperhe vaikka asia ei näin tietenkään usein edes ole. Lisäksi jos käytän opinnäytetyössäni ilmausta päihdeongelmainen, unohdetaan siinä silloin lapset, jotka kärsivät myös aivan tavallisissa perheissä. Ulkopuolisen silmin perheen vanhemmat eivät välttämättä näytä millään lailla ongelmallisilta mutta silti lapsi voi kokea vanhemman juomisen haitalliseksi. (Peltoniemi 2003: 53.)

5 LAPSEN SUBJEKTIVUS

5.1 Perhe ja päihteet – käsitteen määrittelyä

Sosiaali- ja terveysalalla puhutaan usein päihdeperheestä silloin kun jollain perheenjäsenellä on ongelmia päihteidenkäytön kanssa. Käsitettä voidaan kuitenkin kritisoida sen leimaavuuden vuoksi: yhden perheenjäsenen liiallisen päihteidenkäytön vuoksi koko

perhe määrittynyt ongelmalliseksi ja poikkeavaksi. Muun muassa päihdeperhe-käsitteen ongelmallisuuden vuoksi vanhempien haitallista päihteidenkäyttöä on yritetty kuvata muillakin termeillä. On puhuttu esimerkiksi alkoholiperheestä, mikä ei sekään ole käsitteenä yksiselitteinen. Käsite sivuuttaa yksilöiden omat kokemukset: sen paremmin runsaasti juova vanhempi kuin juomisesta kärsivä lapsikaan eivät välttämättä tunnista perheessään alkoholismia. Lisäksi alkoholismi-käsitteellä kuvataan arkikielessä yleensä normaalikäytölle vastakohtaista juomista. Normaalin ja alkoholistisen juomisen erottaminen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. (Itäpuisto 2005: 15.) Lapset saattavat kokea haittoja yleisesti normaalinakin pidetystä alkoholinkäytöstä, sillä satunnaisesti itsensä humalaan juova vanhempi voi käyttäytyä lasta pelottavalla tavalla (Holmila – Kantola 2003: 59).

On esitetty, että edellä kuvattuja käsitteitä toimivampi käsite olisi alkoholiperhe. Määritelmänä se ei leimaa ketään alkoholistiksi, mutta kertoo että perheessä on alkoholinkäyttöä. Käsite korostaa sitä, että kaikki lapsia häiritsevä juominen ei suinkaan ole alkoholistista juomista. Alkoholiperhe-termi myös kiinnittää huomiota lasten oikeuteen määrittellä, millainen päihteidenkäyttö on häiritsevää. Kuitenkin kaikki määritelmät päihdeperhe, alkoholiperhe ja alkoholiperhe, sisältävät sanan perhe. Käytettiinpä niistä mitä vain, keskiössä on aina lapsen sijaan perhe vaikka lapsille koituvista ongelmista puhutaankin. (Itäpuisto 2005: 14-15.)

Vanhempien alkoholinkäytön määrä sekä käyttäytyminen päihtyneenä ja krapulaisena vaikuttaa siihen, kokeeko lapsi joitain haittoja tästä. Esimerkiksi tunteeeko hän turvattuun muuttu, joutuuko hän ottamaan liikaa vastuuta perheessä, kärsiikö koulunkäynti valvottujen öiden vuoksi ja niin edelleen. En käytä tässä työssä mitään edellä kuvatuista käsitteistä, vaan pyrin korostamaan lapsen näkökulman esiin tuomista. Sen sijaan käytän ilmaisua lapsi, joka kokee haittoja vanhempiensa päihteidenkäytöstä. Ilmaisua tuo pituudesta huolimatta alkoholiperheen käsitettä paremmin esiin subjektin ja myös lapsen mahdollisuuden toimijuuteen. (Itäpuisto 2009.)

5.2 Lapsinäkökulma

Lapsen ymmärrystä asioista usein vähätellään ja aikuiset jopa piilottelevat asioita lapsiltaan, koska ne ovat aikuisten asioita. Se, että lapsen ymmärrystä asioista pidetään heikkona, jopa rajoittuneena, kaventaa lapsen mahdollisuuksia osallistua elämäänsä ja ym-

päristöään koskeviin päätöksiin. Lapsen mielipiteet ja näkemykset saatetaan jättää huomiotta. Kuitenkin juuri lapsen kuuleminen on tärkeää silloin, kun lapsi itse kärsii vanhempiensa päihteidenkäytöstä. Lapset saattavat unohtua myös helposti silloin, kun perheen ajatellaan olevan yhtenäinen yksikkö, jossa kaikki toimivat ja ajattelevat samalla tavalla. Perheessä, jossa on ongelmallista alkoholinkäyttöä, on sen jäsenillä hyvinkin erilaiset konkreettiset kokemukset asioista. Usein lapset ovat juuri niitä, jotka joutuvat kärsimään kaikista eniten vanhemman päihteidenkäytöstä, koska heillä ei ole mahdollisuutta päästä juojan läheisyydestä pois eikä vaikuttaa tilanteeseen. (Itäpuisto 2009: 28.)

Jokainen lapsi on paitsi ryhmänsä edustaja, lapsi, myös oma yksilö ainutlaatuisine piirteineen. Tällöin on muistettava, että samankin perheen lapset saattavat reagoida asioihin hyvin erilaisilla tavoilla. Myös lapsen sietokyky vanhemman alkoholinkäyttöön on yksilöllistä; toinen lapsi saattaa kokea haittoja jo vähäisestäkin alkoholinkäytöstä, kun taas toista ei haittaa vaikka vanhempi joisikin enemmän. (Itäpuisto 2009: 27.)

Joidenkin tutkijoiden mielestä lasten hyvinvointi riippuu siitä, miten perheet, joissa lapset elävät, voivat yhteiskunnassa ja siitä, miten lapset itse voivat näissä perheissä. Yleensä tutkimuksessa on keskitytty juuri ensin mainittuun, eli siihen miten lapsiperheiden hyvinvointi on toteutunut. (Forssen 2002: 81.) Lapsia koskevat hyvinvointikäsitteykset ovat rakentuneet pitkälti aikuisten ymmärrykselle lasten arjesta. Lasten omat kokemukset ovat jääneet vähäiselle huomiolle. (Helavirta 2006: 195.) Tässä opinnäytetyössä lapsinäkökulma tulee esiin niin, että tutkin juuri lasten tuottamia tarinoita hänen omaa kokemusmaailmaansa kunnioittaen.

5.3 Lapsen voimavarat

Osa vaikeissa olosuhteissa kasvaneista lapsista pärjää elämässään ja selviytyy hyvin kun taas toisille saattaa ilmaantua hyvinkin vakavia ongelmia. Jokaisen lapsen kokemukset ovat yksilöllisiä ja haitatkin hyvin vaihtelevia yksilöstä ja tilanteesta riippuen. Ackermanin mukaan haitallisesti alkoholia käyttävien vanhempien lasten selviytymiseen vaikuttaa merkittävästi se, pystyykö lapsi solmimaan positiivisia ihmissuhteita perheen ulkopuolelle (1992: 47).

Voidaan ajatella, että lapsi elää riskiympäristössä silloin kun hänen vanhempansa käyttävät haitallisesti alkoholia. Riskillä tarkoitetaan sitä, että tietyllä lapsella on satunnaisesti valittua lasta suurempi todennäköisyys kohdata tai ilmentää erilaisia ongelmia elämässään. Riskitekijöiden vastakohtana ovat suojaavat tekijät. Näitä vahvistamalla minimoidaan lapsen kokemat haitat vanhemman ongelmallisesta alkoholinkäytöstä. (Itäpuisto 2005: 32-33.)

Suojaavat tekijät liittyvät lapsen kasvuympäristöön. Näitä ovat esimerkiksi vanhempien ohjaava kasvatuskäytäntö ja osallistuminen lapsen elämään, perheen sisäiset myönteiset tunnesuhteet ja yhteiset aktiviteetit, lapsen kyky irrottautua perhe-elämänsä haitallisista elementeistä, sosiaaliset verkostot, luottamuksellinen aikuiskontakti sekä ulkoiset tukijärjestelmät, jotka tarjoavat tasapainoa lapsen elämään. Lähisuhteiden tasolla kiintymys perheeseen toimii suojaavana tekijänä. Perheen sisällä suojaavina tekijöinä toimivat mahdollisuudet vaikuttaa asioihin, samoin kuin se, että tällaista osallistumista perheen sisällä arvostetaan. Ulkopuoliset ja luottamukselliset aikuiskontaktit toimivat myös lasta suojaavana tekijänä, sillä yksikin lasta emotionaalisesti ymmärtävä aikuinen on merkittävä suojatekijä traumatisoituvasta kasvuympäristöstä selviytymisessä. Myös kaverisuhteilla on suuri merkitys kasvavan lapsen elämässä. (Forsberg 2000: 58, Velleman 2007: 17).

On tärkeä tukea lapsen suojaavia tekijöitä sillä lapsen käsitys itsestään on yhteydessä siihen, millaisia odotuksia hänellä on tulevaisuutta kohtaan ja miten hän arvioi omat voimavaransa verrattuna näihin odotuksiin. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivillä lapsilla ja nuorilla olisi hyvä olla kannustava ympäristö, sillä hyväksyvässä ja arvostavassa ilmapiirissä lapsi uskaltaa ottaa riskejä ja onnistuminen tuo itseluottamusta, joka puolestaan lisää myös lapsen itsearvostusta. Näin ollen toimintaympäristöllä on keskeinen merkitys itseluottamuksen, itsearvostuksen ja itsetunnon rakentumisessa. Hyväksyvän, kannustavan ja arvostavan kodin ilmapiiri ei välttämättä aina toteudu perheessä, jossa vanhemman käyttäytymistä ja toimintatapaa ohjaa hänen alkoholin käyttö. (Siitonen 1999: 117,136.)

5.4 Lapset tutkimuksen kohteena

Perinteisesti tutkimuksissa on pidetty aikuisia ja lasten vanhempia luotettavan tiedon lähteenä silloinkin, kun on haluttu saada lapsia koskevia tietoja. Lasten tieto häntä itseäänkin koskevista asioista on tulkittu vähäarvoisemmaksi, epätarkemmaksi sekä niukemmaksi. Lapsen tuottamaa tietoa saatetaan epäillä myös epäluotettavaksi esimerkiksi siinä, pystyykö lapsi erottamaan, mikä on totta ja mikä ehkäpä hänen mielikuvitustaan tai vanhemman mielipide asiasta. Nuoret saattavat olla usein myös haluttomia puhumaan sosiaalisesti ei-toivotusta käytöksestä tai heitä hävettää puhua vanhempiensa päihteidenkäytöstä. (Ritala-Koskinen 2001: 66-67; Holmila –Ilva – Itäpuisto – Järventaus 2008: 1-6.)

Tietojen kerääminen suoraan lapsilta on haasteellista (Ritala-Koskinen 2001:66). Osittain tästä syystä maassamme onkin tutkittu pääasiassa aikuisia alkoholiongelmaisen lapsia. Tutkimuseettiset kysymykset korostuvatkin etenkin silloin kun tutkimuksen kohteena ovat lapset. Näiden tarkoitus on erityisesti suojella lapsen yksityisyyttä sekä varmistaa, että he ovat vapaaehtoisesti mukana kyseisessä tutkimuksessa. Päihteitä käyttävät vanhemmat pyrkivät kuitenkin usein peittelemään ongelmaa. Tällöin vanhemmat voivat toimia niin sanottuina portinvartijoina ja jopa kieltää lapsensa osallistumisen tutkimukseen. Näin ollen alkoholia ongelmallisesti käyttävien vanhempien lapset jäävät herkästi varsin näkymättömäksi ihmisryhmäksi. (Holmila 2008: 5-6, Itäpuisto 2009: 22.)

Varjomaailma-verkkopalvelu, jonne tarinat on tuotettu, on suunnattu 11–18 –vuotiaille nuorille. Valtaosa tarinoiden kirjoittajista onkin yli 12-vuotiaita. 12 vuotta täyttäneitä kuullaan jo muun muassa häntä koskevissa asioissa lastensuojelussa sekä tapaamisoikeuksista sovittaessa. Näin ollen 12 vuotta täyttäneen lapsen on arvioitu kykenevän tuottamaan itsenäisesti mielipiteitään ja olevan kyllin kehittynyt, jotta hänen mielipiteensä on otettava huomioon erinäisissä häntä koskevissa päätöksissä. (Unicef 2003: 51, Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 § 28.)

Tässä opinnäytetyössä olen kiinnostunut nuoren omasta kokemuksesta eli siitä, miten nuoret jäsentävät elämäänsä ja merkityksellistävät aiheeseen liittyviä tapahtumia. Se, kuvaavatko tarinat todellisuutta sellaisena kuin asiat oikeasti tapahtuvat ei ole ensisijaisesti tarkasteluni kohteena tässä opinnäytetyössä. (Ritala-Koskinen 2001: 67.)

6 TUTKIMUSASETELMA

6.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on koota ja kuvata Varjomaailma-verkkopalvelua käyttäneiden lasten kokemuksia vanhempiensa haitallisesta päihteidenkäytöstä. Tarkempia tutkimuskysymyksiä ovat: Miten Varjomaailmaan kirjoittavat lapset jäsentävät vanhempiensa päihteidenkäytön ongelmallisuutta? Millaisia haittoja lapset kertovat kokevansa vanhempiensa päihteidenkäytöstä? Millaisena lapset kokevat avun hakemisen tai sen saamisen?

Varjomaailma-verkkopalvelu on suunnattu 11-18-vuotiaille lapsille, jotka kokevat haittoja vanhempiensa päihteidenkäytöstä, joten opinnäytetyöni keskittyy juuri lasten kokemien haittojen esittelyyn. Opinnäytetyöni tulokset kertovat Varjomaailma-verkkopalvelua käyttäneiden lasten kokemuksista eli tulokset eivät ole yleistettävissä määrällisen tutkimuksen tarkoittamassa mielessä, mutta laadullinen analyysi näiden lasten kokemuksista voi silti kertoa jostain yleisemmästäkin.

6.2 Menetelmät ja aineisto

Opinnäytetyöni on aineistolähtöinen ja siihen sopiva analyysimuoto on teemoittelu. Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutuksen. Tekstistä on ensin pyrittävä löytämään ja sen jälkeen eroteltava tutkimuskysymysten kannalta olennaiset aiheet. Teemoittelun avulla saadaan tekstiaineistosta esiin kokoelma erilaisia vastauksia ja tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Analyysissä olen edennyt niin, että ensin olen lukenut aineistoani useaan otteeseen läpi ja koittanut lukukertojen jälkeen löytää tarinoista yhdistäviä tekijöitä. Näitä yhdistäviä tekijöitä olen pyrkinyt sitten asettamaan laajempiin kokonaisuuksiin eli teemoihin. Aineistoni on valmis aineisto, eli en ole itse vaikuttanut siihen esimerkiksi asettamalla lapsille kysymyksiä joihin olisin toivonut heidän vastaavan, joten teemojen löytäminen on ollut haastavaa eikä yhtä teemaa välttämättä löydy jokaisesta tarinasta. Löydetyt teemat pohjautuvat teoriaan ja aiempiin tutkimustuloksiin. (Eskola – Suoranta 1998: 176,180.)

Aineistona opinnäytetyössäni käytän Varjomaailma-verkkopalveluun lähetettyjä lasten kirjoittamia tarinoita. Huhtikuun 2008 ja maaliskuun 2009 välisenä aikana verkkosivulla on 110 julkaistua tarinaa sekä 31 lukittua tarinaa. Lukitut tarinat eivät näy verkkosivuilla kävijöille vaan ovat ainoastaan ylläpidon nähtävissä. Verkkopalvelun ylläpitäjä on lukinnut tarinat niiden asiattoman sisällön vuoksi tai esimerkiksi sopimattoman kielenkäytön takia. Opinnäytetyöni aineisto rajautuu kuitenkin tutkimuskysymysteni kautta. Näin ollen aineisto koostuu pääasiassa vain 30 verkkopalveluun tuotetusta tarinasta, koska niissä selkeästi mainitaan läheisen aikuisen haitallinen päihteidenkäyttö. Verkkopalvelussa lapsia innostetaan kirjoittamaan sivustolle tarina kysymällä: ”Millainen on sinun tarinasi?”. Luultavasti tämän vuoksi verkkopalveluun on kirjoitettu niin monenlaisia tarinoita, eivätkä kaikki tarinat käsittele vanhemman päihteidenkäyttöä, joten aineisto rajaus on välttämätöntä tarkentavien tutkimuskysymysten kautta.

Tarinoiden kirjoittajat ovat rekisteröityneitä käyttäjiä. He esiintyvät nimimerkeillä. Halutessaan he voivat kertoa syntymävuoden, postinumeron, sukupuolen sekä sen mistä pitävät ja mitä inhoavat. He voivat kuitenkin myös ilmoittaa pelkän nimimerkinsä.

6.3 Narratiivinen aineisto

Kirjoittaminen tarjoaa lapsille relevantin tiedontuottamisen ja kokemusten jäsentämisen välineen. Se mahdollistaa kertomattomien kertomusten kuvaamisen. Kirjoittamalla lapsi voi parhaimmassa tapauksessa ulkoistaa ja ottaa etäisyyttä omiin ajatuksiin, kokemuksiin ja käsityksiin. Kirjoittamalla lapsi voi käsitellä vaikeitakin asioita omalla tavallaan. (Helavirta 2006: 219).

Narratiivisuutta voidaan pitää ihmiselle luonnollisena tapana tehdä selkoa elämästään. Ajattelun lisäksi narratiivinen tarinamuoto on myös tapa jäsentää kokemuksiaan. Narratiivisuudella tarkoitetaan tässä työssä kerrontana tuotettua tutkimusaineistoa, eli tarinoita, koska lasten tuottamat tarinat ovat sidoksissa aikaan ja paikkaan. Narratiivinen tutkimus pyrkii henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon. Narratiivisuus keskittyy kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. (Eskola – Suoranta 1998: 23-24.)

6.4 Internet-aineiston eettisyys ja luotettavuus

Nykyään Internet on täynnä erilaisia kirjoituksia. Internet on ollut ja on osin vielä edelleenkin harmaata aluetta niin tutkimusetiikan kuin lainsäädännönsoveltamisenkin näkökulmasta, vaikka henkilötietolaki onkin välineneutraali (Saarenpää 2004:15). Internetiä tutkimuksessa käyttävä tutkija tekee ja perustelee eettiset ratkaisunsa itse. On muistettava, että nimi, ikä, sukupuoli, ammatti, sosiaalinen rooli ja mielipiteet ovat netissä muunneltavia elementtejä. Tämän vuoksi netissä julkaistut tekstit, kuvat, äänet ja animaatiot voidaan nähdä kulttuurisina teksteinä ja esityksinä, joilla ihmiset rakentavat virtuaalihenkilöään tai sosiaalista minäkuvaansa muille esitettäväksi. Yhtä lailla on kuitenkin mahdollista nähdä Internet sosiaalisena ympäristönä, jossa todelliset ihmiset toimivat, esittävät ajatuksiaan ja tuntemuksiaan. Internetin sisältö ja sen määrittäminen voisi olla hyvin erilainen määrittäjästä ja kohteesta riippuvainen. Valittu näkökulma ja kohde kertovat tutkijalle, mitä eettisiä kysymyksiä tutkimukseen kenties liittyy ja miten ne ratkaistaan. (Kuula 2006: 170-171).

On otettava myös huomioon, että nimimerkitkään eivät välttämättä ole anonyymejä virtuaalisissa yhteisöissä aktiivisesti toimiville. Erityisesti nuoret saattavat käyttää samaa nimimerkkiä eri sivustoilla, joista yhdellä saattaa olla tarkat profiilitiedot sekä kuva käyttäjästä. Tässä opinnäytetyössä julkaisen kuitenkin lainaamieni tekstien kirjoittajien nimimerkit, koska ne ovat yhtälailla myös Varjomaailman verkkosivuilla kaikkien nähtävillä. (Kuula 2006: 185.)

Opinnäytetyössäni aineistona käyttämät tarinat ovat Internetissä kaikkien nähtävillä, joten niiden käyttämiseen tutkimuksen aineistona ei tarvitse pyytää tekijöiden lupaa. Luvan pyytäminen olisikin lähes mahdotonta, sillä tekijöistä ei tiedetä varmuudella muuta kuin heidän nimimerkinsä. Opinnäytetyötäni varten olen kuitenkin saanut tutkimusluvan verkkopalvelua ylläpitävältä A-klinikkasäätöltä.

7 ANALYYSI JA TULOKSET

Opinnäytetyöni analyysissä käytän menetelmänä teemoittelua. Teemoittelu on hyvä aineiston analyysitapa silloin kun pyritään saamaan vastauksia johonkin käytännölliseen ongelmaan. Näin tarinoista on kätevä poimia käytännöllisen tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. Teemoittelussa ei kuitenkaan ole syytä tyytyä vain sitaattien esittelyyn teemoittain, koska silloin analyysi jää vajaaksi eikä tuloksista saa kovin syvällisiä joh-

topäätöksiäkään. Teemoittelu sopii parhaiten aineistoni analyysiksi, koska käytän valmista aineistoa, eli en itse kerännyt sitä. Tämän vuoksi tarinoissaan lapset ovat kertoneet elämästään ja ajatuksistaan juuri sen, mitä ovat halunneet eivätkä ole vastanneet mihinkään tiettyihin kysymyksiin. Näin ollen tarinat myös käytännöllisesti poikkeavat paljon toisistaan. (Eskola – Suoranta 1999: 179-180.)

Olen tutustunut huolella aineistooni lukemalla sen useaan otteeseen läpi pitkällä aikavälillä. Vähitellen olen hahmottanut aineistosta nousevia, tutkimuskysymysten kannalta keskeisiä asioita, eli teemoja. Tulosten esittelyssä käytän myös sitaatteja, jotka ovat otoksia lasten kirjoittamista tarinoista. Sitaatteja olen käyttänyt niin aineistoa kuvaavina esimerkkeinä kuin tukemaan aineistosta tekemääni tulkintaa.

Tutkimustuloksissa käsitellään sitä, miten nuoret ovat jäsentäneet vanhempiensa päihteidenkäyttöä ja omia tunteitaan ja ajatuksiaan siitä. Tarinat jaottelin kolmeen eri teemaan. Ensimmäisessä teemassa olen pyrkinyt kuvaamaan lasten tyypillistä tarinaa, ja sitä, millaisia tarinoita Varjomaailma-verkkopalveluun lapset ovat kirjoittaneet. Toisessa teemassa käsittelen sitä, millaisia haittoja lapsi kertoo tarinassaan kokeneensa vanhempiensa päihteidenkäytöstä. Kolmas teema esittelee, mitä lapsi ajattelee avun hakemisesta tai onko hän jo mahdollisesti saanut apua.

Käyttämiäni sitaatteja en ole muokannut, vaan ne ovat työssäni alkuperäisessä muodossa kirjoitusvirheineen. Olen halunnut esitellä sitaatit samassa muodossa kuin ne löytyvät Varjomaailma-verkkopalvelustakin. En halunnut muokata lainauksia senkään vuoksi, koska halusin, että niistä on nähtävissä se, että ne ovat lasten ja nuorten itse kirjoittamia. Olen jokaisen lainauksen alle merkinnyt kirjoittajan nimimerkin ja tarinan otsikon, koska monessa kohtaa myös otsikot ovat hyvin kuvaavia. Sitaatit olen myös kursivoinut, jotta se kuvaisi paremmin niiden kerronnallisuutta.

7.1 Teema 1: Tarinoiden jäsenitys

Ajalla 1.4.2008-31.3.2009 Varjomaailma-verkkopalveluun on kirjoitettu 110 tarinaa, joista 31 on lukittu asiattoman sisältönsä vuoksi tai niissä on esiintynyt liikaa tunnistetietoja, kuten nimiä tai paikkakunta. Nämä tarinat näkyvät ainoastaan verkkosivujen ylläpitäjälle. 110 verkkosivuille tuotetusta tarinasta 11 kertoo isän haitallisesta päih-

teidenkäytöstä, seitsemän tarinaa kertovat äidin haitallisesta päihteidenkäytöstä ja kahdeksassa tarinassa lapsi kertoo molempien vanhempien päihteidenkäytön aiheuttaneen hänelle haittaa ja huolta. Yhdessä tarinassa lapsi on huolestunut äidin rahapelaamisesta ja yhdessä mainitaan huolen aiheeksi isän tupakoiminen. Isoveljen haitallinen alkoholiinkäyttö ilmenee kolmessa tarinassa. Huumausaineet mainitaan vain muutamassa tarinassa, mutta näissä kaikissa vanhemmat käyttävät myös liiallisesti alkoholia.

Kaikki Varjomaailman tarinat eivät kerro pelkästään vanhemman haitallisesta päihteidenkäytöstä. 110 tarinasta vain 30 tarinassa mainitaan läheisen aikuisen, eli tässä äidin, isän tai isoveljen haitallinen päihteidenkäyttö. Useat tarinat käsittelevät kaverisuhteita ja kouluun liittyviä asioita. Osassa tarinoista kerrotaan muun muassa kavereiden päihdekokeiluista, vanhempien eroamisesta, riidoista, perheväkivallasta sekä omasta masentuneisuudesta. Erityisesti koulukiusaaminen nousee esiin lasten kertomuksissa. Näissä ei kuitenkaan aina kerrota vanhempien päihteidenkäytöstä, joten on mahdotonta arvailla kokevatko haitallisesti päihteitä käyttävien vanhempien lapset esimerkiksi muita lapsia enemmän koulukiusaamista vai eivät.

Verkkopalveluun on kirjoitettu tarinoita myös selvästi kokeilumielessä ja nämä ovat osaltaan vaillinaisia, jopa pelkästään parin sanan mittaisia. Muutama tarina on kirjoitettu jatko-osaksi Varjomaailma-sarjakuvalle (ks. 2.3 Varjomaailma-verkkopalvelu) tai runo ja novellimuodossa. Tarkemmassa tarkastelussa tässä opinnäytetyössä käytän niitä 30 tarinaa, joissa kirjoittajan tekstistä käy ilmi hänen vanhempiensa päihteidenkäyttö. Aineistoni rajautuu näihin kolmeen kymmeneen tarinaan tutkimuskysymysteni kautta. Esimerkiksi koulukiusaamisesta kertovat tarinasta en voi saada luotettavasti tuloksia siitä, onko lapsi kokenut koulukiusaamisen vanhempien päihteidenkäytöstä johtuvaksi haitaksi.

Tarinoissa, joissa ilmenee vanhemman päihteidenkäyttö, lapsi kertoo yleisesti tunteuksistaan vanhemman päihteidenkäyttöä kohtaan. Monessa tarinassa lapset kuvaavat lisäksi jotain tiettyä tilannetta, joka on lähes aina riitatilanne. Osassa näistä tarinoista esiintyy jopa väkivaltaa tai sen uhkaa. Muutamassa tarinassa on yhteneväisyyttä siinä, että riitahetkellä kotona on isä ja lapset, jolloin lapset hakevat äidistä turvaa esimerkiksi soittamalla hänet paikalle rauhoittamaan tilannetta. Kaikissa tarinoissa, joissa kuvataan jotain tiettyä tilannetta on tarinoiden toimintapaikkana oma koti.

Muun muassa nimimerkki Iria kuvaa omaa arkipäiväänsä seuraavasti:

Olen usein todella väsynyt koulun jälkeen, nukun yleensä n. 2-6 tuntia ja joskus en ehdi syödä aamupalaa. Koulusta tultuani yleensä ketään ei ole kotona, paitsi eläimet tietysti... Menen huoneeseeni läksyjen pariin. Jonkin ajan kuluttua isäni saapuu kotiin. Hän on juuri hakenut pikkusiskoni tarhasta. Sitten se alkaa taas; kuulen huoneeseeni asti kuinka hän ryhtyy taas kaksin käsin juomaan kaljaa, kuulen kuinka availee kaljapulloja. Silloin kyllä olen niin turhautunut, tiedän mitä on tulossa... Äiti saapuu kotiin. Ei aikaakaan kun syntyy taas hirveä riita.

Iria: Ei jaksaisi...

Yhdessä tarinassa kirjoittaja kertoo nuorempana luulleensa, että kaikissa perheissä on samanlaista alkoholinkäyttöä ja että heidän perhe-elämänsä on täysin normaalia niin kuin kaikilla muillakin. Kuitenkin muutamassa tarinassa lapset ovat tuoneet esiin sen, kuinka he vasta viime vuosina ovat ymmärtäneet että perhe-elämässä sattuneet ikävät asiat ovat oikeastaan johtuneetkin vanhempien liiallisesta alkoholinkäytöstä. Vanhemmat itse harvoin tunnistavat omaa alkoholin liikakäyttöään, joten tämän asian päättely jää lapsen omaksi tehtäväkseen kun hän on tarpeeksi vanha ymmärtääkseen asioita. Alla olevassa lainauksessa nimimerkki Tilu kuvaa omia tuntojaan isänsä alkoholinkäytöstä.

Kolme ja puoli vuotta sitten ymmärsin asioiden kulun, vaikka sitä oli tapahtunut koko pienen ikäni ajan - isäni alkoholin käytön. On tapahtunut vaikka minkälaisia ikäviä asioita, kun hän on ollut humalassa. Älkää käsittekö väärin - hän ei hakkaa tai ole väkivaltainen. Hän aiheuttaa kipua ainoastaan suoraan sydämeeni.

Tilu: ~Valokuva elämää~

Tarinamuodossa kirjoitetut kokemukset osoittautuivat melko hyväksi keinoksi tuoda esiin nuoren omaa ajatusmaailmaa. Vain muutamasta tarinasta huomasi, että tarinan kirjoittajalla oli ongelmallista jäsentää omia ajatuksiaan kirjoitusmuotoon. Yksi tarina oli muun muassa kirjoitettu numeroiden jäsentämällä sekä aineistosta löytyy tarinoita, jotka on kerrottu kokonaan yhden virkkeen sisään. On ollut huolestuttavaa huomata, että muutaman tarinan kirjoittajalla ei ole ollut ehkä tarpeeksi voimavaroja edes kertoa perheensä tilanteesta tai omista kokemuksistaan, koska tarinat ovat olleet todella lyhyitä mutta niistä on voinut huomata lapsen kokeman ahdistuksen tai turhautumisen koko aiheeseen. Näissä tarinoissa kirjoittaja on jättänyt tarinansa kirjoittamisen kesken tai suoraan kirjoittanut siitä, ettei jaksakaan enää kirjoittaa aiheesta enempää vaikka ilmeisesti sanottavaa olisi enemmänkin. Jos lapsi kokee vaikeaksi ilmaista itseään, on hänellä to-

dennäköisesti myös heikommat mahdollisuudet saada itselleen apua ja tukea tilanteeseen. Toisaalta voi myös olla niinkin, että nämä lapset eivät ole kokeneet kirjoittamista omimmaksi tyylikseen ilmaista itseään, jonka takia tarinat ovat jääneet keskeneräisiksi.

Alla olevissa sitaateissa lapsi itse pohtii ja määrittelee vanhempansa juomisongelmaa. Näihin käsityksiin on varmasti vaikuttaneet myös yleiset käsitykset alkoholiongelmista. On mielenkiintoista, että työnsä hyvin hoitavalla ihmiselle hyväksytään runsaampikin alkoholinkäyttö paljon helpommin kuin esimerkiksi työttömälle.

Varsinaista juomisongelmaa kummallakaan ei ole, mutta silloin kun isäni juo hän muuttuu aivan eri ihmiseksi (kuten melkein kaikki alkoholia juoneet).

Ichigo: En vaan jaksa enää...

Minun silmissäni äitini on alkoholisti. Isäni myös juo, mutta hän käy töissä ja hankkii kovalla raskaalla työllä leivän pöytäämme.

Tiiuska: Mun stoori

7.2 Teema 2: Lapsen kertomat haitat

Kaikissa vanhemman juomisesta kertovissa tarinoissa tulee ilmi, että lapsi kokee tästä jotain haittoja. Jokaisesta kertomuksesta on nähtävissä vanhemman juomisen aiheuttavan vähintään mielipahaa lapselle.

Pelko ja siitä aiheutuva turvattomuuden tunne tulee esiin usean lapsen tarinassa. Lapset kertovat tarinoissaan, että perheessä riitely on hyvin yleistä ja joissain tarinoissa riidat ovat muuttuneet myös fyysiseksi väkivallaksi. Henkisen väkivallan voi arvella esiintyvän lähes jokaisen vanhemman päihteidenkäytöstä haittoja kokevan lapsen perheessä, riippuen toki siitä, millä tavoin henkinen väkivalta määritellään. Väkivallaksi voidaan esimerkiksi luokitella kaikki toiminta, niin henkinen kuin fyysinenkin, mikä aiheuttaa pelkoa heikommassa asemassa olevassa ihmisessä (Taipale 2006).

Mä en oo koskaan tuntenu olooni turvallisek. Kaikki tuntuu aina olevan sekasin. Kun mun mutsi ja faija oli vielä yhes ne oli alkoholistei. Mut mutsi hakkas mua ja ne syytti mua aina niiden ongelmista. Mä oon masentunu siitä ja jääny traumaaja.

SweetDevill: Helvettiä se vain on...

mä haluaisin joskus kaataa kaikki niiden viinat pois, mutta en uskalla, koska isäni on väkivaltainen.

-bangbang: vanhemmillani taas ryyppyputki päällä

katottii siskon kanssa simpsonia töllöstä, se oli siinä vähän ennen yheksää, faija tuli saunasta ja vaihto mielivaltaisesti kanavan, sieltä tuli jotain lätkää, alettii jotain valittaa sille, ja se veti kauheet kilarit. alko huutaa ihan täysii. ”voi v***n teini p***at, te lähette täältä nyt! Mä vaikka hakkaan teidät pihalle, mut mä en tollasta kato, et pennut hyppii silmille, ja vielä v***uilee”

tolkati: teini p***a

Kulissien ylläpito vaikuttaa olevan monelle vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivälle lapselle arkipäivää. Lapset ovat pienestä asti pitäneet omaa perhe-elämäänsä täysin normaalina. Lapsi ei kuitenkaan halua leimaantua itse ongelmalliseksi tai ongelmanuoreksi vain, koska vanhemmat käyttävät ongelmallisesti alkoholia. Toisaalta osa kirjoittajista on myös huolissaan ”kulissien murtumisesta” eli siitä, että muut läheiset ja erityisesti kaverit huomaisivat, ettei heidän perhe-elämä olekaan niin täydellistä kuin miltä se ulkopuolisen silmin saattaisi näyttää.

Lapset häpeävät juovaa vanhempaa ja tämän käytöstä humalassa, sillä kaverit saavat silloin helposti aiheen kiusoitella asiasta tai muut lapset voivat alkaa jopa kiusaamaan häntä. Vanhempien haitallisesta alkoholinkäytöstä kärsivät lapset myös kokevat osassa tarinoista olonsa hyvin ulkopuolisiksi kavereidensa kesken. Nimimerkki Tilu on oivallisesti kuvannut elämäänsä valokuvaelämäksi.

Kaikki kertoivat onnellisesta joulustaan, ja sitten bestani katsoi mua ja kysyi: 'Miten sun joulukuusi meni?' Mä vastasin hiljaisena vain: 'Ihan hyvin'. Valokuva elämäni oli alkanut.

Tilu ~Valokuva elämää~

Koulussa aina teeskentelen, että kaikki on hyvin, vaikka todellisuudessa huudan sisälläni apua ja seison keskellä helvettiä.

Tiuska: Mun stoori

Mun 12 synttäreillä isä tuli kännissä mun juhliin.. Siitä oon saanu kuulla kaikilta kolun pojilta.

Muumi: Elämä ilman isää

...ja sit kytät tuo sen (isän) aamul ja tällästä... no good... ja kauheen kiva sit kuulla kavereilt ”olis teikäläine vähä kunnos?, oli vissii työllistäny taas jepareit” tyylin näin se menee..

tolkati: teini p***a...

Alla olevat sitaattit kuvaavat hyvin sitä, kuinka lapsen, joka kärsii vanhempiensa liiallisesta päihteidenkäytöstä, elämä voi olla hyvinkin poikkeava muiden ikätovereiden elämästä. Perhe-elämä haitallisesti päihteitä käyttävien vanhempien kanssa saattaa olla hyvin epätasaista, lapsi voi esimerkiksi joutua valvomaan öisien humalariitojen vuoksi ja tämä voi vaikuttaa jopa lapsen koulunkäyntiin. Lapset saattavat joutua ottamaan myös liikaa vastuuta itsestään liian nuorena, koska juova vanhempi ei kykene huolehtimaan hänestä riittävästi.

*ku luulin ettei se enää juo niin että se sekoaa olin taas mukava sille.yhtenä yönä heräsin ku jotku karju meidän pihalla. Joku oli kyllästyny känniseen ihmiseen joka halus jonneki. Mua pelotti että se karjuja tulee sisälle. Kohta joku rymisiki sisään. Juoksin äidin huoneeseen mutta juoksin takaisin omaan. Tajusin että se oli isä. Kohta sen veli tuli. Se kohta tuntu ikuisuudelta. Se katto että me päästään turvallisesti pois. Me mentiin sen veljen luo yöksi. päässä soi lily allenin the fear. Klo 7 lähetettiin mummilaan ajamaan. Mun kaverit just heräs uuteen koulupäivään.
Promise: Se loppui nyt*

*Äitilläni oli alkoholiongelma. Hän ei ollut tarpeeksi vahva huolehtimaan meistä, joten huolehdimme sisarukset keskenämme toisistamme. Jouduin elämään itsenäistä elämää ja jouduin elämään omillani. Minun piti aina tehdä ruokaa itelleni ja huolehtia koulu.
nepp: Haluan oman perheen </3*

Lapsen huoli juovaa vanhempaa kohti kasvaa, jos tämä jättää lapsen kotiin eikä esimerkiksi kerro minne menee, mitä tekee, kenen kanssa ja etenkin, milloin tulee takaisin kotiin. Monesti huolta lisää se, että lapsi ei voi luottaa äitiinsä tai isäänsä jos hän esimerkiksi ilmoittaa jatkuvasti tulevansa tunnin kuluttua kotiin kuitenkin sitä tekemättä. Lapsi myös usein tietää, että vanhempi on lähtenyt juomaan ja häntä huolettaa millaisessa kunnossa vanhempi on kun hän ei ole lapsen valvonnassa ja nähtävissä.

*Äiti ei tehnyt pahaa minulle tai veljelleni, mutta meitä pelotti, koska hän tuli usein myöhään kotiin, emmekä saattaneet joskus tietää, missä hän oli.
SadGirl: Iloa ja surua.//BySadGirl*

*Kun olin 12-vuotias minut jätettiin pitkiksi ajoiksi yksin kotiin, saatoin olla kolmekin päivää kotona tietämättäni missä äiti on, ja hän saattoi ilmoittaa ja jäin pitemmäksi aikaa yksin.
tähdenlento92: Näin mä selvisin*

Erityisesti lapset, joilla on pienempiä sisaruksia, huolehtivat paljon myös näiden hyvinvoinnin vuoksi, koska he huomaavat, ettei vanhemmilla olekaan riittävästi voimavaroja näiden huolehtimiseen. Pienemmät sisarukset myös saattavat itsekin tukeutua isompiin sisaruksiin hakemalla näistä turvaa jos kokevat hänet ainoana turvallisenä henkilönä kotona.

Isäni oli baarissa...Mä en ollut nukkunut koko yönä miltei ollenkaan, olin ollut niin huolissani. Silloinkaan mä en huolehtinut itsestäni vaan kahden pikkuveljeni puolesta. En mä osannut ajatella itseäni.

Tilu: ~Valokuva elämää~

Isäni alkoi juoda alkoholia yhä enemmän, vanhempani alkoivat riidellä, minua alettiin kiusata koulussa ja tunsin syyllisyyttä tähän kaikkeen. ... Vanhempani olivat eron partaalla, minä tunsin velvollisuudekseni suojella äitiäni ja veljeäni isän pahoilta aikeilta.

Lasikirahvi: Kymmenen vuotta helvetissä

Lapset tuovat tarinoissaan esiin sen kuinka näkymättömiä he ovat perheessään, sekä kuinka heitä ei kuulla eikä heidän mielipidettään oteta huomioon. Toisaalta lapsi myös itse peittelee kotonaan omia ongelmiaan, koska ei halua itse olla aiheuttamassa enää lisää riitaa ja erimielisyyksiä. Näin ollen vanhempien haitallisen päihteidenkäytön seurauksena lapselle ei ole enää kunnolla tilaa perheessä.

Vanhemmat, läheiset, ammattilaiset ja lapset itse vaikenevat asiasta ja tämä edesauttaa sitä, etteivät lapset tulekaan kuulluiksi vaikka heillä tarvetta siihen olisikin. Tutkimuksissa joihin opinnäytetyö prosessin aikana tutustuin, puhutaan paljon siitä, että päihdeperheen lapset eivät tule kuulluiksi. Ja usein näissä tarkoitetaan rakenteellista tai opittua vajaavaisuutta yhteiskunnassamme. Lasten kirjoittamien tarinoiden perusteella lapsi ei tule välttämättä kuulluiksi myöskään omassa perheessään.

Useassa tarinassa lapsi on kuvannut sitä kuinka hän on yrittänyt puhua vanhemmilleen, että he hillitsisivät alkoholinkäyttöään. Yleensä vanhempi on jättänyt täysin huomiotta hänen toiveensa ja jatkanut välittämättä lapsen toiveista.

Mä elin sen kaiken helvetin keskellä omine ongelmineni joista en kertonu niille, ku ois vaan tullu riita sun muuta.

angeli^: mun juttu.

*viimeksi tänään sanoin äidilleni, että mä en enää jaksata katella sitä kännissä. se vaan sano että "enhän mä oo kännissä." sen jälkeen mä sanoin, että no et vielä. siihen se ei vastannut enää mitään.
-bangbang vanhemmillani taas ryyppyputki päällä*

*Taas se on humalassa. "Minulla on oikeus pitää hauskaa aikuisten ystäväni kanssa". Eikö sitten mikään muu ole hauskaa?
Lilium.: Äiti älä mene*

Lasten tarinoista huokuu yleisesti pettymys juovaa vanhempaa kohtaan sekä toive ehjää perheestä, jossa alkoholi ei aiheuttaisi haittoja. Kirjoittajat ilmaisevat tarinoissaan tuntemaansa harmia, ahdistusta ja jopa masentuneisuutta.

*Isäni ei ole kännissä mitenkään aggressiivinen tai mitään muutakaan, vaan hän on silloin aika rauhallinen ja toistelee samoja lauseita. Harmittaa silti, että hän tuhlaa elämänsä pelkkään juomiseen. En saanut koskaan tietää miltä tuntuu kun vanhemmat ovat yhdessä ja on oma välittävä isä.
Hehheh: Menetetty aika*

*.. mulla vaan on joskus semmone tunne että en koskaa selvi elämästäni ;<
AUTTAKAA MUA!
MetuX: Mun elämää ..*

7.3 Teema 3: Avun kokeminen

Lapset näyttävät melko hyvin tiedostavan sen, kuinka tärkeää on puhua jollekin perheen tilanteesta ja omista tuntemuksistaan. Monessa tarinassa he ovat halunneet kannustaa muita hakemaan itselleen apua mutta myöntävät samalla, etteivät itse välttämättä ole tarpeeksi rohkeita kertomaan kodin yksityisasioista kenellekään vieraille aikuiselle, edes ammattilaiselle. Esteenä avun hakemiselle nuori kokeekin rohkeuden puutteen. On helpompi jatkaa elämää entiseen malliin kuin hakea muutosta ja puhua vaietusta perhe-tilanteesta perheen ulkopuoliselle aikuiselle. Joissain tarinoissa kirjoittajat pohtivatkin sitä, pitäisikö vain jaksaa nykyisessä perhe-tilanteessa vai tulisiko ongelmista puhua jollekin ja hakea itselleen apua. Tämä näyttää olevan hyvin vaikea kysymys nuorelle, joka jo muutenkin kokee monenlaisia muutoksia elämässään itsenäistyessä ja omaa identiteettiään hakiessaan.

Mulle rupesi tulemaan outoja olotiloja elikkäs yht'äkkiä vaikka masentunut ja itsetuhoinen olo, mutta se katosi äkkiä ja tuli takasin, koulu rupesi menemään huonosti ahdistukseni takia laski kaikki numeroni 7-9 5-6 Nyt näi-

*tä olotiloja ei onneksi enää ole kun olen löytänyt hyvän ystävän jolle ker-
ron kaiken melkein hän kannustaa minua jaksamaan, mutta päässäni on
yhä kysymys jaksako vai hakeeko apua?
räsynukke: Jaksako vai luovuttaako ..*

*Muita kehotan lämpimästi hakemaan apua. Älkää jääkö valokuva elä-
mään, niin kuin minä.
Tilu: ~Valokuva elämää~*

Vanhempien päihteidenkäytöstä haittoja kokevien lasten tukeminen asettaa ammattilai-
sillekin haasteita nähdä näiden lasten ja heidän perheidensä kulissien läpi. Se, että lapsi
rohkenee mennä esimerkiksi koulukuraattoria tapaamaan ei vielä takaa sitä, että hän
uskaltaisi siellä kuitenkaan puhua mieltä painavista asioista. Ammattilaisen olisi oltava
turvallinen ja luottamusta herättävä, mutta se ei siltikään takaisi sitä, että lapsi rohkenisi
avoimesti hänelle puhumaan.

*Mutsini lähetti mut koulu kuraattorille ku huomaa et mul on jtn ongelmii.
Siellä valehtelin suut silmät täyteen sille, että kaikki on hyvin. ... Toivotta-
vasti te, joilla on ongelmia ihan missä tahansa, haette apua niihin. Koska
kenenkään ei tarte oikeesti ketää niitä. Ehkä mäkin joskus teen sen, jos
saan tarpeeks rohkeutta.*

<3

angeli^: mun juttu.

Lasten kirjoittamissa tarinoissa ei juurikaan tule esille, ovatko he jo hakeneet itselleen
ammattiapua esimerkiksi käyneet keskustelemassa koulukuraattorin kanssa. Myöskään
mainintaa perheen ulkopuolisen aikuisen avusta ei tarinoissa juurikaan ilmennyt. Tär-
keänä voimavarana tarinoiden mukaan nuoret kokivat kuitenkin erityisesti kaverit ja
sisarukset.

*Mut ilman mun ihaniä serkkui olisin jo varmaa jossai hoitokodis..
MetuX: Mun elämää ..*

*Jaksan tätä helvettiä vain siksi, että mulla on hyvät ystävät ja ihana sisko
joka on maailman tärkein mulle
angeli^: mun juttu.*

Kuitenkin osa lapsista kokee, ettei heillä ole ketään kelle puhua omasta pahasta olos-
taan. Lapsi saattaa tuntea, ettei kukaan hänen ystävästään kuitenkaan ymmärtäisi hänen
kokemuksiaan ja hän saattaa kokea jonkilaista alemmuutta tai jopa kateutta ystäviään
kohtaan, koska heidän perhe-elämässään ei näytä olevan minkäänlaisia ongelmia. Koska

monet lapset ovat kasvaneet perheessä, jossa on aina ollut vanhempien liiallista päihdeidenkäyttöä, voi olla vaikeaa nuoruusiässä alkaa purkamaan tunteita ja ajatuksia jollekin ulkopuoliselle, joka ei ole edes välttämättä huomannut lapsen millään tavoin kärsivän perheessään.

*Kenellekkään en uskalla tai pysty mun asioista puhumaan. Ne tuntuu tukahduttavilta sydämessä. Liian raskaalta taakalta
Sweet Devill: Helvettiä se vain on...*

*Pahinta on se, etten pysty kenellekkään koulussa oikein puhua tästä, kun ystäväni koulussa ovat "täydellisiä" tai heillä on "täydellinen perhe", eivät he oikein ymmärtäisi...Huoh, täytyy yrittää vaan jaksaa. Sentään pystyn purkaa tunteitani piirtämisen kautta. :)
Iria: Ei jaksaisi...*

Muutamassa tarinassa ilmenee sosiaaliviranomaisten väliintulo. Kaikista tarinoista ainoastaan nimimerkki tähdenlento92 kertoo kuinka hänen elämänsä on muuttunut sosiaaliviranomaisten väliintulon jälkeen.

*Kerran äitini ja hänen silloinen miesystävänsä tulivat yöllä kotiin ja alkoivat huutaa hirveästi, äiti alkoi minullekin huutaa. Tätä jatkui aamu neljään asti. Aamulla sosiaali viranomaiset tulivat meillä kotona käymään. Lähdin karkuun, mutta he löysivät minut ja veivät lastenkotiin, vastustin sitä, mutta enää en ikinä menisi takaisin kotiin asumaan. Nyt asun perhekodissa kolmatta vuotta ja olen onnellinen.
tähdenlento92: Näin mä selvisin*

*Yhä enemmän äitini joi ja joi. Lopulta äitin sisko huolestui ja ilmoitti Sosiaaliviranomaisille ja meillä alkoi käydä silloin (mielestäni) Tyhmiä akkoja jotka kyselivät ihan tyhmiä, mutta nyt tajuan ettei se ollut pelkkää hupia...
Alluppa: This is my life /Alluppa*

*Sosiaali toimistokin oli kuvioissa jonkin aikaa, mutta sitten kun iskä suosittui käymään avohoidossa (mikä ei auttanut) ne lopetti asian meidän osalta. Kai niillä oli jotain muitakin juttuja.
Tilu: ~Valokuva elämää~*

8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tutustuin opinnäytetyöprosessini aikana paljon aiheeseen liittyviin tutkimuksiin ja opinnäytetöihin sekä kirjallisuuteen. Analyysistani tehdyt tulkintani saavatkin tukea

näistä tutkimuksista eivätkä täysin poikkea tiedosta, joka on jo olemassa tutkittavasta kohteesta eli lapsista, jotka kokevat haittoja vanhempiensa haitallisesta päihteidenkäytöstä. Näin myös opinnäytetyöni tulosten luotettavuus lisääntyy. (Eskola-Suuranta 1999: 212–213.)

Käytin tulosten esittelyssä paljon sitaatteja lasten tarinoista tuomalla tulkintoihini lasten omaa ääntä sekä havainnollistamaan aineistosta esiin nostamiani teemoja. Sitaattien käytössä on toki vaarana, että ne irrotetaan asiayhteydestä ja niistä voi saada eri kuvan mitä kirjoittaja itse on tarkoittanut. Olen kuitenkin huolellisesti tutustunut aineistoon lukemalla sen useaan otteeseen läpi välttääkseni väärinymmärrykset. Tarinat ovat myös kokonaisuudessaan kaikkien luettavissa Varjomaailman verkkosivuilla (www.varjomaailma.fi/luetarinoita). (Mäkelä 1990: 52-53.)

Mielestäni ei ole aiheellista epäillä sitä, onko tarinoiden kirjoittajilla oikeasti kokemuksia vanhempiensa päihteidenkäytöstä tai ovatko he oikeasti lapsia, 11–18 –vuotiaita, joille sivusto on suunnattu. Vanhemman haitallinen päihteidenkäyttö on sen kokeneille lapsille yleensä hyvin arka aihe ja monille siitä nimettömänä kertominen Internetissä on ainoa paikka missä he uskaltavat tuoda omat tunteensa rehellisesti julki. Internetissä lapsilla on mahdollisuus kertoa oma tarinansa pitämättä minkäänlaisia kulisseeja yllä, joita he yleensä ovat reaalielämässään tottuneet ylläpitämään. Tarinoista myös melko helposti pystyy erottamaan aikuisen kirjoittajan tekstit. Aineistosta löytyi pari tarinaa, jonka kirjoittajat ovat tekstistä päätellen jo täysi-ikäisiä ja kotoa pois muuttaneita. Nämä tarinat on pääosin kirjoitettu selviytymisnäkökulmasta. Toisaalta aikuisille, vanhempien päihteidenkäytöstä lapsuudessaan kärsineille, on olemassa oma keskustelupalstansa A-klinikkasäätiön ylläpitämässä verkkopalvelussa Päihdelinkissä. Teoriassa on toki mahdollista, ettei jonkun nimimerkin takaa löydykään lasta, jolla on kokemuksia vanhemman tai muun läheisen aikuisen päihteidenkäytöstä, mutta riski siihen on kuitenkin pieni verrattuna tämän ainutlaatuisen aineiston etuihin.

9 TULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kodin usein mielletään merkitsevän lapselle suojaa, turvaa ja läheisiä ihmissuhteita (Itäpuisto 2005). Haitallisesti päihiteitä käyttävän vanhemman lapsille se ei kuitenkaan aina ole tätä. Lapset eivät pääsee kotoaan pakoon silloin kun vanhemmat esimerkiksi

riitelevät rajusti vaan joutuvat todistamaan näitä ja joskus myös itse osallisiksi niihin. Lapsi joutuu usein kärsimään juuri omassa kotonaan, ulkopuolisten ihmisten näkymättömissä. Lapsi myös saattaa jopa salailia kotonaan omaa pahaa oloaan vanhemmiltaan, koska ei halua aiheuttaa lisää mielihapaa ja kuormittaa juomatonta vanhempaa enää enempää. Toisaalta lapsi ei halua myöskään antaa juovalle vanhemmalle syytä riitoihin. Lapsi myös voi kokea, ettei häntä kuitenkaan kuulla kotona.

Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset joutuvat usein kokemaan kotonaan asioita, jotka eivät oikeastaan edes vielä kuuluisi nuoren murrosikäisen elämään. Lapset joutuvat todistamaan ja olemaan jopa osallisena perheen sisällä tapahtuvaan väkivaltaan. Heille on jo normaalia se, että kotona on jatkuvasti riitaa ja he näkevät vanhempiansa lapsellisen käyttäytymisen. Lapset saatetaan asettaa myös väärin ikärooleihin kun he joutuvat itse ottamaan vastuuta omasta elämästään, pikkusisaruksistaan ja jopa omista vanhemmistaan liikaa ja liian varhain (Velleman ym. 2007: 16).

On valitettavaa, että perheväkivalta ja liiallinen päihteidenkäyttö esiintyvät usein yhdessä kuten osasta lapsien tarinoistakin pystyy havaitsemaan. Päihteiden väärinkäyttö perheessä lisää ilmenevän väkivallan esiintymistiheyttä ja se on yhteydessä myös aiheutettujen vammojen vakavuuden lisääntymiseen. Esimerkiksi päihteiden väärinkäytön vuoksi hoidossa olevia miehiä tutkittaessa on todettu, että noin 50% myöntää syyllistyneensä perheväkivaltaan viimeisen vuoden aikana. Päihteiden väärinkäytöllä ja perheessä esiintyvän väkivallan yhdistelmällä voi olla erittäin vahingollisia vaikutuksia lapseen. (Velleman ym. 2007: 16.)

Naisten humalahakuisen juomisen jatkuvan lisääntymisen seurauksena on vaarana, että tulevaisuudessa nuoret kirjoittavat yhä enenevässä määrin tarinoita, joissa haitallisesti päihteitä käyttävä onkin äiti isän sijaan. Vieläkin surullisempi tulevaisuuden näkymä naisten lisääntyneen alkoholinkäytön seurauksena olisi se, että tulevaisuudessa lapset ja nuoret kokevat jatkuvasti enemmän haittoja molempien vanhempien päihteidenkäytöstä. (Mäkelä ym. 2009.)

Avun hakeminen on suurimmaksi osaksi lapsesta itsestään kiinni ja etenkin silloin, mikäli perheestä ei ole havaittavissa kenellekkään ulkopuoliselle mitään suurempia ongelmia. Nuorella lapsella ei välttämättä ole enää voimavaroja hakea itselleen apua ja perheen häpeälliseksi koetusta tilanteesta puhuminen vaatii rohkeutta, jota harvalta löy-

tyy ilman tukevaa ympäristöä. Humalainen vanempi on saattanut myös vaikuttaa lapsen itseluottamukseen syyttelemällä tätä omista ongelmistaan eikä lapsi ole välttämättä saanut kannustavaa ja rohkaisevaa palautetta vanhemmiltaan, koska nämä eivät ole juomiselta tai krapulaltaan huomannut lapsen onnistumisia. Onkin hyvin ymmärrettävää että jo murrosikään päässyt lapsi pohtii sitä, jaksaisiko asua perheessä vielä muutaman vuoden, jonka jälkeen olisi sitten mahdollista muuttaa omaan kotiin vai pitäisikö hänen rohkaistua ja hakea apua ja tukea itselleen.

Mahdollinen lastensuojelun puuttuminen perheen tilanteeseen tuntuu lapsesta monesti melko pelottavalta ajatukselta. Vanhempien reaktio saattaa myös pelottaa lasta, jos heille selviää, että lapsi itse on halunnut hakea apua ja puhunut vanhempien päihteidenkäytöstä jollekin perheen ulkopuoliselle. On kuitenkin tärkeää, että he tiedostavat melko hyvin sen, että asiasta olisi hyvä puhua jollekin.

Sosiaaliviranomaisten esiintyminen niin harvassa tarinassa voi olla merkki siitä, että verkkopalvelu on tavoittanut lapsia, jotka eivät ole vielä minkään palvelun piirissä. Onkin erittäin tärkeää että nämä lapset tavoitettaisiin entistä paremmin. Tarinoista voi myös yleisesti todeta, että lapsia mietityttää paljon vanhemman tai vanhempien liiallinen päihteidenkäyttö. He eivät ymmärrä miksi vanhemman on juotava ja näin pilattava lapsen ja vanhemman tärkeitä yhteisiä hetkiä. Lapsesta saattaa myös tuntua, ettei isä tai äiti välitä hänestä. Lapsi voi kokea olonsa kotonaan hyvinkin yksinäiseksi.

Näyttää siltä, että tällä hetkellä lapsuuttaan elävien tarinat vanhempien haitallisesta päihteidenkäytöstä ovat melko hyvin verrattavissa myös aikuisten kertomiin tarinoihin heidän muistellessaan lapsuuttaan haitallisesti päihteitä käyttävien vanhempien kanssa.

Vaikka yli sadasta Varjomaailmaan kirjoitetusta tarinasta vain kolmekymmentä käsitteli läheisen aikuisen haitallista päihteidenkäyttöä, ei yhdessäkään tarinassa ilmennyt, että lapsi kokisi vanhemman alkoholinkäytön millään lailla positiivisena asiana. Verkkosivuilla rohkaistaan lapsia kertomaan omatarinansa kysymällä heiltä: ” Millainen on sinun tarinasi?” Tämä on varmasti vaikuttanut siihen, että läheskään kaikki tarinat eivät kerro vanhemman päihteidenkäytöstä. Lapset ilmeisesti kokevat Varjomaailman myös paikkana, jonne voi kertoa tarinan omista huolistaan ja murheistaan.

Jatkotutkimusaiheina voisi olla tyttöjen ja poikien kokemusten vertailu vanhempien haitallisesta päihteidenkäytöstä. Varjomaailma-verkkopalvelun tarinoita ovat pääasiassa kirjoittaneet tytöt. Tämä ei ole yllättävää, koska tyttöjä pidetään poikiin verrattuna yleensä kielellisesti osaavimpina ja heille mieleisempänä tunteiden ja ajatusten purkamiskeinona voidaan pitää esimerkiksi juuri kirjoittamista tai puhumista. Jos tutkittaisiin poikien ja tyttöjen kokemuksia, voitaisiin myös paremmin selvittää, millä lailla sukupuoli olisi hyvä ottaa huomioon apua ja tukea tarjottaessa.

10 POHDINTA

Varjomaailma-verkkopalvelussa olevat tarinat ovat arvokasta aineistoa siitä, mitä kaikkea nuoret kokevat vanhempiensa haitallisesta päihteidenkäytöstä sekä miten he sen kokevat. Erityisen tärkeää on saada lasten ja nuorten äänet kuuluviin, koska päihdetyö on perinteisesti melko aikuiskeskeistä. Päihdehuolto keskittyy helposti pelkästään päihdeongelmaisen auttamiseen ymmärtämättä, että kuntoutuminen on hidas prosessi, jonka aikana myös päihdeongelmaisen lapset kärsivät (Peltoniemi 2003: 53). Lisäksi on tärkeää kuulla myös niitä vanhempien päihteidenkäytöstä kärsiviä lapsia, joiden vanhemmat eivät ole minkään päihdepalvelun piirissä. 1.1.2008 voimaantulleessa lastensuojelulaislakin lapsi on asetettu niin sanotusti keskiöön. Lisäksi uusimmassa Alkoholiohjelmassa (2008–2011) korostetaan varhaista ja tarkempaa puuttumista nuorten ja lasten vanhempien päihteidenkäyttöön (Lastensuojelulaki – Karlsson 2009: 8).

Opinnäytetyöni suureksi haasteeksi nousi yhteneväisten teemojen etsiminen ja löytäminen aineistosta. Kun lähdin työstämään opinnäytetyötäni, halusin muun muassa selvittää, onko lapsilla jotain luotettavia perheen ulkopuolisia aikuisia elämässään, jotka tukevat jollain tavoin lasta ja keitä nämä aikuiset ovat. Aineistoon tutustuessani huomasin kuitenkin ettei niissä kovinkaan paljon mainittu ketään tukevia aikuisia, vaikka uskon, että niitäkin näiden kirjoittajien elämästä varmasti jossain määrin löytyykin. Voi toki olla, että lapset eivät pidä näiden aikuisten apua kovinkaan merkittävänä tai eivät itse edes tiedosta heidän tarjoavan tukeaan esimerkiksi kysymällä lapsen vointia, jos naapuri on esimerkiksi kuullut öisiä meluääniä lapsen kotoa ja epäilee vanhempien käyttävän liikaa päihteitä.

Toisaalta maassamme on hyvin voimakas kulttuuri siitä, että omat asiat pidetään omina ja muiden asioihin, kuten perheongelmiin ei ole hyväksyttävää puuttua. Tällainen ajattelu on kuitenkin erittäin vahingollista lapselle, joka saattaa joutua yksin kärsimään kotonaan kun molempien vanhempien päivää rytmittää alkoholi. Olisi tärkeää, että toiset ihmiset rohkaistuisivat puuttumaan myös muiden perheiden välisiin asioihin, sillä tärkeintä olisi kuitenkin taata jokaiselle lapselle turvallinen ja kannustava kasvuympäristö. Vanhemmat itse eivät välttämättä edes ymmärrä, että heidän lapsensa saattaa kokea haittoja heidän liiallisesta päihteidenkäytöstä, joten joskus voi olla myös paikallaan, että joku ulkopuolinen siitä heille huomauttaa.

Koin mielekkääksi käyttää aineistona lasten kirjoittamia tarinoita. Monet olivat hyvin koskettavia ja niitä oli mielenkiintoista lukea. Uskon, että lapset kertoivat tarinoissaan ajatuksistaan rehellisemmin ja avoimemmin, kuin jos he olisivat esimerkiksi olleet haastateltavina. Toisaalta, en olisi myöskään tavoittanut näin laajasti vanhempien päihteidenkäytöstä haittoja kokevia lapsia ellen olisi käyttänyt Internetistä löytyvää aineistoa hyödykseni. Internet antaa lapsille myös mahdollisuuden jakaa ajatuksiaan anonyymisti, mikä on erittäin tärkeää näin herkän aiheen käsittelyn vuoksi.

Aineistoni kertoo siitä, mitä lapset kertovat vanhempiensa päihteidenkäytöstä. Näin ollen ei voida täysin olettaa tulosten pohjalta, että mitä kaikkea he oikeasti kokevat ja ajattelevat. Työni tulokset ovat siis riippuvaisia siitä mitä lapset itse ovat halunneet kertoa. Esimerkiksi perheväkivaltaa kokee todennäköisesti moni muukin tarinan kirjoittaja kuin vain ne, joiden tarinoissa siitä kerrotaan. Työni tulokset eivät kuitenkaan eroa merkittäväällä tavalla jo aiemmasta tutkimustiedosta, joten niitä voidaan pitää luotettavina. Lisäksi esimerkiksi erilaisten haittojen esiintymistiheyttä koko aineistosta on ollut haastavaa kuvata, koska se ei kuitenkaan kerro siitä, kuinka yleisiä nämä haitat ovat näiden lasten elämässä, vaan ne kertovat ennemminkin siitä, kuinka moni lapsi on halunnut tarinassaan kertoa kokevansa näitä haittoja. Myös niin sanottu rajan veto on ollut haastavaa tätä aineistoa käsitellessä. Joistain tarinoista on voinut lukea rivien välistä asioita, joita ei kuitenkaan täysin mainita tarinassa. Näissä kohdin olen joutunut tarkkaan pohtimaan, kuinka voin käyttää tällaista oletettua tietoa luotettavasti esimerkiksi tulosten esittelyssä.

Omaan rooliini opinnäytetyön tekijänä on paljon vaikuttanut opinnäytetyöprosessin ohessa työni Varjomaailma-verkkopalvelussa sekä vanhempien päihteidenkäytöstä kär-

sivien nuorten parissa. Erityisesti näiden nuorten kanssa työskentely on antanut minulle lisäymmärrystä siitä, miten moninaisia mutta toisaalta kuitenkin hyvinkin yhteneväisiä monien nuorien kokemukset ovat vanhempiensa päihteidenkäytöstä sekä millä tavoin se voi vaikuttaa heidän arkielämäänsä.

Opinnäytetyöni aihe vaatii tietynlaista herkkyyttä käsitellä tätä aihetta, esimerkiksi leimaamatta lapsia millään tavoin. Lapsen kokemuksia ei voi esitellä myöskään liian yksioikoisesti, vaan aiheesta on otettava esiin erilaisia näkökulmia. En olisi itse esimerkiksi välttämättä alkanut työstämään tätä opinnäytetyötä käyttämällä Varjomaaailman tarinoita aineistona, ellen olisi samalla pystynyt kartuttamaan aiheesta käytännön työkokemusta. Luin tarinoita jo ennen työskentelyäni Lasinen lapsuus –projektissa ja ne ovat ajan kuluessa saaneet paljon enemmän lisää merkityksiä kuin mitä ensilukemalla niistä huomasin.

Olen ollut koko opinnäytetyöprosessini aikana tiiviisti yhteistyössä Lasisen lapsuuden projektityöntekijöiden kanssa. Olen halunnut näin varmistaa, että työni tulee juuri heidän tarpeisiinsa sopivaksi. Käytin myös paljon aikaa tutkimuskysymysteni muokkaamiseen, jotta saisin suuren aineistoni, 110 tarinaa, hallittavammaksi kokonaisuudeksi. Tutkimuskysymykseni antoivatkin tarkennusta sille, mitä aineistosta tarkalleen etsisin. Tämä vaikutti myös siihen että lopulliseen analyysiin ja teemoihin valikoitui vain noin 30 tarinaa tarkastelun kohteeksi. Tutkimuskysymykset pyrin muokkaamaan juuri Lasisen lapsuuden näkökulmaan sopivaksi, joten haittojen ja avun hakeminen olivat tärkeitä teemoja. Lisäksi oli tärkeää kuvata, mitä ylipäätään lapset ovat tarinoissaan halunneet kertoa.

Internet mahdollistaa ihmisille nimettömänä pysymisen ja samalla hyvinkin henkilökohtaisista asioista kertomisen sekä ajatusten ja mielipiteiden vaihdon. Internet tarjoaa myös erinomaisen ja kustannustehokkaan ehkäisevän työn kanavan, joka näkyy Varjomaaailmassa muun muassa niin, että lapset pääsevät lukemaan myös muiden lasten tarinoita ja näkevät, etteivät he ole ainoita lapsia, jotka kärsivät vanhempien liiallisesta päihteidenkäytöstä. Näin ollen lapset saavat myös vertaistukea. Erilaisiin palveluihin, kuten mielenterveyspalveluihin, hakeutumisen kynnyks on huomattavasti alhaisempi, jos ensikontakti auttavaan tahoon tapahtuu nimettömästi Internetin kautta. (Tossavainen 2008.)

Olisi tärkeää, että jokainen, esimerkiksi sosiaalialan ammattilainen, muistaisi sen, että jokaisessa päiväkotiryhmässä, koululuokassa tai harrasteryhmässä keskimäärin joka kymmenes lapsi ja nuori kokee jonkinlaisia haittoja vanhempiensa päihteidenkäytöstä (Peltoniemi 2005). Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset eivät välttämättä useinkaan oirehdi mitenkään merkittävällä tavalla, vaan useinkin ovat niitä luokan kilttejä tyttöjä tai poikia, jotka suoriutuvat koulusta hyvin eivätkä halua käytöksellään aiheuttaa liikaa huomiota, koska ovat kotonaankin tottuneet peittelemään omia reaktioitaan etteivät vanhemmat saisi aiheutta aloittaa taas riitelyä tai muuta vastaavaa. Tärkeää olisi luoda lapsen luottamuksellinen kontakti, jotta tämä tuntisi, että hänellä on joku, johon hän voi tukeutua jos tuntee sitä tarvitsevansa.

Voin suositella jokaiselle, esimerkiksi sosionomiksi valmistuvalle, tutustumista Varjo-maailma-verkkopalveluun. Verkkopalvelun kautta on mahdollisuus tutustua hieman enemmän lasten ja nuorten ajatuksiin ja tunteisiin, mitä vanhempien päihteidenkäyttö heissä herättää. Olisi erittäin tärkeää, että erityisesti lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset tiedostaisivat kuinka yleistä vanhempien liiallinen ja haitallinen päihteidenkäyttö on yhteiskunnassamme ja kuinka monet lapset joutuvat siitä kärsimään. Lasten oikeutena on saada elää tasapainoista ja turvallista lapsuutta. Jokainen aikuinen on vastuussa puuttua vanhempien päihteidenkäyttöön kun näkee tai epäilee sen aiheuttavan haittoja perheen lapsille.

11 LÄHTEET

- Ackerman, Robert J. 1992. Lapsuus lasin varjossa. Helsinki. Valtion painatuskeskus.
- A-klinikkasäätiö. Vuosikertomus 2008.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Forsberg, Hannele. 2000. Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista. Helsinki. Nykypaino Oy.
- Forsen Katja – Laine Kaarina – Tähtinen Juhani. 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Juhila Kirsi – Forsberg Hannele – Roivainen Irene. Marginaalit ja sosiaalityö. Helsinki. Paino Kopijyvä Oy.
- Heikkilä, Anu-Vilhelmiina. 2005. JOS ÄITI EI TULISKAAN TAKAS. Päihdeperheen lapsen turvallisuuden ja turvattomuuden kokemuksia läheisissä ihmissuhteissa. Sosiaalialan pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos.
- Helavirta, Susanna. 2006. Lasten hyvä ja huono elämä eläytymistarinoiden valossa. Teoksessa Forsberg Hannele – Ritala-Koskinen Aino – Törrönen Maritta. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Helsinki. WS Bookwell Oy.
- Holmila, Marja – Ilva, Minna – Itäpuisto, Maritta – Järventaus, Antti. 2008. Sensitive issues – vulnerable informants: Asking children and adolescents about sensitive issues on the Internet.
- Holmila, Marja – Kantola, Janna toim. 2003. Pullonkauloja. Kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hubara, Shirley. 2009. Digitalisoituva nuoruus. Tiivistelmä.
- Ilva, Minna. 2008. Lasinen lapsuus 2011. Hankesuunnitelma.
- Itäpuisto, Maritta. 2001. Pullon varjosta valoon Vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 22.
- Itäpuisto, Maritta. 2005. Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 124.
- Itäpuisto, Maritta 2009. Pullon pohjimmaisat: lapsi, perhe ja alkoholi. Helsinki. Kirjapaino.
- Kallio, Saira. 2007. Lapsen näkökulma päihdetyössä. Tutkimus päihdeperheen lapsen huomioon ottamisesta päihdetyön erityispalveluissa. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma. Kuopion yliopisto.

- Karlsson, Thomas (toim.). 2009. Suomen alkoholiolot 2000-luvun alussa – Kulutus, haitat ja politiikka. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 15/2009.
- Kuula, Arja. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Helsinki. Vastapaino Oy.
- Lasinen lapsuus. Verkkojulkaisu. Lasinen lapsuus – toiminta ja projektit. A-klinikkasäätiö. <<http://www.lasinenlapsuus.fi/Page/4ccf0d59-33e5-4efd-813f-d52e9bee54d7.aspx>> Luettu 2.6.2009
- Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417. Tuomioistuimen lupa lapsen tutkimiseen § 28. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelu>> Luettu 6.4.2009
- Menetelmäopetuksen tietovaranto. Kvali Motv. Verkkojulkaisu. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>> Luettu 15.9.2009
- Mäkelä, Klaus (toim.). 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki. Gaudeamus.
- Mäkelä, Pia – Mustonen, Heli – Huhtanen, Petri. 2009. Suomalaisten alkoholinkäyttötöpojen muutokset 2000-luvun alussa. Teoksessa Juomatapatutkimus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Oksanen, Susanna. 2006. ”Alkoholiongelmasta kärsivien joukossa on eniten niitä, jotka eivät koskaan ole ottaneet ryyppyäkään” - Tutkimus Huoltaja-/Sosiaaliturvalahden välittämästä alkoholiperheen kuvasta vuosina 1960-2004. Monistesarja nro 55, A-klinikkasäätiö.
- Peltoniemi, Teuvo. 2003. Lapsen elämä suomalaisessa alkoholiperheessä. Teoksessa Pullonkauloja. Kirjoituksia alkoholistien läheisistä. Toim. Holmila, Marja – Kantola, Jaana.
- Peltoniemi, Teuvo. 2005. Suomalaisten lasinen lapsuus 1994 ja 2004. Lehtiartikkeli. Tiimi 2/2005.
- Ritala-Koskinen, Aino. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten perhesuhteista. Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto. Tampereen yliopisto.
- Roine, Mira – Hubara, Shirley. 2009. Internet vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivien lasten kohtaamisen paikkana. Abstrakti. Lapsuuden tutkimuksen päivät.
- Roine, Mira – Ilva, Minna (tulossa): Suomalaisten lasinen lapsuus. Artikkelit A-klinikkasäätiön Raportteja-sarjan Lasinen lapsuus 2009-julkaisussa.
- Siitonen, Juha. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Opettajankoulutuslaitos. Oulun yliopisto. Oulu.
- Taipale, Soile: Perheväkivalta koulurepussa. Narratiivinen tutkimus perheväkivallasta lapsuuden kokemuksena. <<http://www.jyu.fi/tdk/kastdk/eped/artikkelit/taipale.pdf> >Luettu 15.10.2009

Taitto Annikka. 2002. Huomaa lapsi. Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy.

Tossavainen, Tommi 2008. Internet lasten ja nuorten elämässä. Selvitys pääkaupunkisudun 10-18-vuotiaiden lasten ja nuorten elämästä Internetissä. Toinen elämä –hanke.

Unicef. 2003. Oikeuden aika! Opas lapsen oikeuksiin.

Velleman, Richard – Reuber, Danielle. 2007. Alkoholiongelmaisissa perheissä asuvien lasten ja nuorten kokema perheväkivalta ja pahoinpitely. Euroopan laajuisen tutkimuksen tuloksia. Encare (European network for children affected by risky environments within the family).